

Genocid u Srebrenici

Klenović, Zvezdana

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Department of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:904688>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-04**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

HRVATSKI STUDIJI

Zvijezdana Klenović

GENOCID U SREBRENICI

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2018.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

HRVATSKI STUDIJI

ODJEL ZA POVIJEST

ZVIJEZDANA KLENOVIĆ

GENOCID U SREBRENICI

DIPLOMSKI RAD

Mentor: izv. prof. dr. sc. Ivica (Ivo) Lučić

Zagreb, 2018.

Sadržaj

1. Uvod.....	5
2. Kontekst genocida.....	10
2.1. Pravna definicija genocida.....	11
2.2. Radnje genocida (actus reus).....	12
3. Geografsko-povijesna slika općine Srebrenice te demografski razvoj od 1879. – 2013..	14
3.1. Geografska obilježja općine Srebrenica	14
3.2. Povijesni razvoj općine Srebrenica.....	15
3.3. Demografska slika općine Srebrenica u razdoblju od 1879. do 2013.	17
4. Povijesne okolnosti srpskih težnji bosanskohercegovačkog teritorija.....	21
4.1. Put ka samostalnosti Bosne i Hercegovine.....	23
4.2. Proglašenje nezavisnosti Bosne i Hercegovine	25
4.3. Početak srpske agresije u Bosni i Hercegovini.....	25
5. Događanja u i oko Srebrenice od početka agresije na Bosnu i Hercegovinu do zauzimanja Srebrenice 11. srpnja 1995.	27
5.1. Srebrenica „zaštićena zona“	29
5.2. Proljeće 1995. godine Srbi planiraju napad na „zaštićenu zonu“ Srebrenice – Direktiva 7 i Direktiva 7/1.....	32
5.3. Operacija „Krivaja 95“ razdoblje od 6. do 11. srpnja 1995., zauzimanje Srebrenice	33
6. Genocid nakon pada zaštićene zone Srebrenice	35
7. Epilog genocida u i oko Srebrenice	38
8. Presude u slučaju genocida u Srebrenici.....	42
8.1. Presuda Međunarodnog suda u Haagu	43
8.2. Presude Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju	44
8.3. Sud Bosne i Hercegovine u slučaju genocida u i oko Srebrenici	47
9. Zaključak.....	48
10. Literatura	49

Popis ilustracija

Tablice:

Tablica 1 (str. 20.) Ukupno kretanje stanovništva Bosne i Hercegovine i općine/kotora Srebrenica u razdoblju od 1879. do 1991.; prema Alija Suljić, *Stanovništvo i naselja općine Srebrenica – antropogeografska monografija*, Tuzla, 2011.

Tablica 2 (str. 21.) Stalno stanovništvo prema narodnostima po općinama, popisi 1971. i 1981. (Srebrenica); prema Jakov Gelo, *Stanovništvo Bosne i Hercegovine; narodnosni sastav po naseljima*, Zagreb, Državni zavod za statistiku, 1995.

Tablica 3 (str. 22.) Stanovništvo prema izjašnjenju o nacionalnoj pripadnosti po naseljenim mjestima Općine Srebrenice i grad Srebrenice iz popisa 1991. godine; prema Republika Bosna i Hercegovina, Državni zavod za statistiku Republike Bosne i Hercegovine, *Nacionalni sastav stanovništva – Rezultati za Republiku po opštinama i naseljenim mjestima 1991.*, Sarajevo, prosinac 1993.

Sažetak

Diplomskim radom, pod naslovom „Genocid u Srebrenici“ želi se ukazati na potrebu suočavanja s prošlošću i potrebu priznanja odgovornosti osoba krivih za najteži zločin na području Europe nakon Drugog svjetskog rata. Procesom raspada bivše Jugoslavije, Srbija je izvršila agresiju na Bosnu i Hercegovinu koja je kulminirala genocidom na području u i oko općine Srebrenica nad Bošnjacima. Negiranje počinjenja genocida godinama je predstavljao i dalje predstavlja problematiku u odnosima dviju država Bosne i Hercegovine i Srbije. Međunarodni kazneni sud za bivšu Jugoslaviju presudama je pravno potvrdio zločin genocida u općini Srebrenica. Genocid u Srebrenici ne predstavlja samo događanja u srpnju 1995. godine već je on bio posljedice dugotrajnih operativnih planova strateških ciljeva Srba u Bosni i Hercegovini uz podršku Srbije u želji za stvaranjem „Velike Srbije.“

Ključne riječi

Genocid, Srebrenica, agresija, Srbija, Bošnjaci, Međunarodni kazneni sud za bivšu Jugoslaviju, strateški ciljevi, 1995. godina

Summary

The objective of this thesis entitled „Genocide in Srebrenica“ is to emphasize the need to face the past and the need for the persons guilty for the worst crime on the territory of Europe after the Second World War to admit their responsibility. With the break-up of former Yugoslavia, Serbia attacked Bosnia and Herzegovina and this aggression culminated in the genocide committed over Bosniaks on the territory of and about the municipality of Srebrenica. The denial of genocide has been and still is a problem in the relations between the two states – Bosnia and Herzegovina, and Serbia. The International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia has legally confirmed in its verdicts the crime of genocide committed in the municipality of Srebrenica. The genocide in Srebrenica represents not only the events in July 1995 but is also the consequence of long term operative plans with strategic goals of Serbs in Bosnia and Herzegovina supported by Serbia, and their desire to create the „Greater Serbia“.

Key words

Genocide, Srebrenica, aggression, Serbia, Bosniaks, the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, strategic goals, 1995

1. Uvod

Dvadeseto stoljeće, naziva se stoljećem genocida. Stoljeće najvećeg i najbržeg znanstvenog, kulturnog, društvenog razvitka, ali i najkrvijih sukoba koji su se vodili gotovo na svim kontinentima Svijeta. Stoljeće u kojem su se vodila dva svjetska rata i koji su bili prekretnica u međunarodnom pravu, odnosno u definiranju tih najstrašnijih zločina. Iako su ti zločini pravno definirani to nije spriječilo da se takvi zločini ne ponove. Genocid koji je obilježio događanja na prostoru bivše Jugoslavije, rat u Hrvatskoj te rat u Bosni i Hercegovini, genocid je u Srebrenici koji je i potvrđen pravnom presudom Međunarodnog kaznenog suda za Jugoslaviju i Međunarodnim sudom u Haagu.

Tema diplomskog rada s naslovom „Genocid u Srebrenici“ predstavlja sveukupnost osobnih istraživanja događaja za vrijeme srpske agresije na prostorima bivše Jugoslavije nakon njezinog raspadanja. Smatram kako su događanja u Srebrenici u srpnju 1995. vrhunac srpske agresije kojoj u tim trenucima pada vojna moć i događaj koji je nagovjestio kraj rata vođenog na prostorima Republike Hrvatske i Republike Bosne i Hercegovine. Iako je puno događaja o kojima se može pisati, istraživati iz navedenog razdoblja, genocid u Srebrenici izabrala sam zbog kontroverzi koje se stvaraju oko događanja u i oko Srebrenice tijekom njezine opsade 1992. pa sve do samog čina genocida koji se odvio u srpnju 1995. godine. Polemike oko genocida u Srebrenici vode se i danas jer sudski procesi sudionika genocida još uvijek traju. Genocid u Srebrenici moderan je povijesni događaj i njegova povijest još uvijek se piše i pisat će se dok posljednja žrtva ne bude identificirana, tema je neiscrpna, stoga moj diplomski rad prikazuje najbitnije činjenice događaja koji su kulminirali genocidom u Srebrenici te njegove posljedice.

Odabravši navedenu temu znala sam da me čeka mnogo posla i proučavanja uzročno-posljedičnih veza koje svoje korijene imaju nekoliko stoljeća prije samog genocida. Moje istraživanje o ovoj temi nije uključivalo samo literaturu historiografske tematike, već i pravnu literaturu, pravne dokumente, sudske dokumente kao što su optužnice, presude te dnevni tisak i ostale medije. Dokument koji mi je u istraživanju bio „temeljna“ literatura je Prvostupanjska presuda Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju Radislavu Krstiću koja je vremenski i teritorijalno ograničena samo na Srebrenicu i u čijem je predmetu pravno potvrđen zločin genocida u Srebrenici. Cilj diplomskog rada je utvrditi činjenice metodom analize Presude i metodom kompilacije navedene literature opisati događanja koja su dovela do genocida, sam tijekom čina genocida, posljedice genocida te metodom nepotpune indukcije stvoriti zaključak na temelju analize kompletne literature.

Kako bi se što bolje razumjela problematika samog rada potrebno je objasniti pojmove koji se koriste u radu počevši od samog naslova. Iako naslov zvuči općenito, njegove sastavnice predstavljaju kompleksnost teme. Prvi pojam koji se pojavljuje u naslovu „genocida“ u kontekstu Srebrenice predstavlja najveći razlog polemika u međunarodnim odnosima, a i u samoj Bosni i Hercegovini. Analiziranju pravne definicije genocida stoga sam posvetila prvo poglavlje koje s poglavljem *Presude u slučaju genocida u Srebrenici* čine jednu cijelinu uzročno-posljedičnih veza koji su doveli do genocida i kakav pravne posljedice imaju. Možda najbolja definicija, odnosno prijelazna definicija genocida koja je istodobno bila restriktivna i inkluzivna dali su povjesničari Chalk i Jonassohn, navodeći da je genocid „*oblik jednostranog masovnog masakra pomoću kojeg jedna država ili neka druga vlast namjerava uništiti jednu grupu, a tu grupu i njene članove određuje počinitelj.*“¹

Sljedeći pojam koji je dio naslova Srebrenica. Srebrenica je grad istoimene općine na području istočne Bosne i Hercegovine u Republici Srpskoj. Pisanjem o genocidu u Srebrenici ne podrazumijeva se samo teritorij samog grada, već cijele općine koja je bila poprište egzekucije žrtava najgoreg zločina u Europi nakon Drugog svjetskog rata. Srebrenica je bila „zaštićena zona“ i utočište za izbjeglice muslimane pred srpskim vojnim snagama. Grad i općina čija povijest seže u prapovijest kroz stoljeća su nastanjivali razni narodi, a najduže Osmanlije, više od 4 stoljeća što je ostavilo posljedice na etničku sliku Srebrenice. U Srebrenici je živjelo i još uvijek živi većinski Muslimansko odnosno Bošnjačko stanovništvo.

Također treba objasniti zašto u nekim dijelovima rada koristim modalitet Musliman, a u nekima Bošnjak. Na posebno sazvanom Bošnjačkom saboru, 29. rujna 1993. godine u Sarajevu, donesena je odluka da se etnička pripadnost Musliman označi imenom Bošnjak te je tu odluku sljedeći dan potvrdio Parlament Bosne i Hercegovine.² Stoga u pisanju rada od tog razdoblja modalitet Musliman kao znak nacionalne pripadnosti zamijenjujem modalitetom Bošnjak.

Demokratskim promjenama u Europi na kraju 20. stoljeća i raspadom komunističkih državnih tvorevima dolazi i do promjena u bivšoj Jugoslaviji. Republika Bosna i Hercegovina danas je federativna država s elementima konfederacije koja u svom sastavu ima dva entiteta,

¹ Bernard BRUNETEAU, *Stoljeće genocida, nasilje, masakri i genocidne metode od Armenije do Ruande*, Zagreb, 2005., str. 16.

² Ružica ČIČAK-CHAND, „Islam i muslimani u Hrvatskoj: skica stvaranja muslimansko/bošnjačkog sociokulturnog prostora“, *Migracijske teme* 15 (1999), 4, str. 455.

Federaciju Bosne i Hercegovine i Republiku Srpsku, sa visokim stupnjem autonomnosti³ te tri konstitutivna naroda: Bošnjaci, Hrvati i Srbi. Iz samog nacionalnog sastava Republike Bosne i Hercegovine od početka agresije na Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu, bilo je očito da je kriza u BiH jedna od najzamršenijih kriza u današnjem svijetu, zbog dubokih uzoraka civilizacijsko-vjerskih, kulturnih i nacionalnih ili političkih suprotnosti, uvjetovanih ne samo nasljeđem povijesti.⁴ Razlog agresije na Bosnu i Hercegovinu tadašnje SR Jugoslavije, kasnije Srbije i Crne Gore bila je njezina težnja stvaranje jedne teritorijalne tvorevine Velike Srbije u kojoj bi živjeli svi Srbi u jednoj državi. Proglašenjem nezavisnosti Bosne i Hercegovine počinje otvorena agresija SR Jugoslavije na strateški važna područja za ostvarenje cilja stvaranja Velike Srbije. Strateški važna područja za ostvarenje takvog plana navedeni su u dokumentu šest strateških ciljeva srpskog naroda u Bosni i Hercegovini koji je potpisao Radovan Karadžić. Jedan od ciljeva bio je eliminiranje rijeke Drine kao granice između Bosne i Hercegovine i Srbije te protjerivanje stanovništva ne srpske nacionalnosti s tih područja. Područje koje je obuhvaćalo strateški važne ciljeve bila je i općina Srebrenica. Drugi dokument, Direktiva broj 4, koju je potpisao Ratko Mladić, u kojoj je međuostalim definiran operativan plan i logistički način ostvarivanja cilja eliminiranja granice rijeke Drine.

Proglašenjem neovisne Bosne i Hercegovine započinje agresija srpskih i jugoslavenskih snaga na značajnije istočno gradove BiH, a među njima i Srebrenicu. Otvoreni sukobi na području Podrinja, kojem pripada i Srebrenica natjeralo je muslimansko stanovništvo tog područja potražiti sigurnosti u Srebrenici koju je Vijeće sigurnosti Ujedinjenih naroda proglasilo „zaštićenom zonom.“ Nakon proglašenja Srebrenice „zaštićenom zonom“ odnosno enklavom⁵ slijede dvije godine relativno mirnog razdoblja bez većih vojnih intervencija na to područje, no to razdoblje obilježeno je humanitarnom krizom uzrokovanom velikim brojem izbjeglica na području Srebrenice i spriječavanjem prolaska konvoja humanitarne pomoći UNHCR-a od strane srpskih snaga na teritorij enklave.

³ Kasim I. BEGIĆ, *Bosna i Hercegovina od Vanceove misije do Daytonskog sporazuma*, Sarajevo, 1997., str. 297.

⁴ Miroslav TUĐMAN, *Istina o Bosni i Hercegovini – Dokumenti 1991-1995.*, Zagreb, 2005., str. 693.

⁵ Enklava (franc. enclave: opkoljeno dobro), dio tuđega državnog područja opkoljen u cijelosti državnim područjem druge države; sa stajališta države kojoj ono pripada isto je područje eksklava. Pojam se rabi i za narodnosne skupine koje se nalaze u okruženju drugih skupina: npr. Lužički Srbi u Njemačkoj, Hrvati u Austriji, područja nastanjena Romima u zemljama Srednje i Istočne Europe, itd. Enklave su područja manjina koje ili nemaju određenu neku zemlju podrijetla (npr. Romi) ili se zemlja podrijetla ne nalazi u izravnom susjedstvu. U mnogim enklavama žive domorodački narodi (npr. Laponci u Švedskoj, Baski u Španjolskoj, Ainui u Japanu, sjevernoamerički i južnoamerički Indijanci, itd.) i u nekim slučajevima države im priznaju određeni stupanj teritorijalne autonomije ili samouprave. (enciklopedija.hr: enklava, <http://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=17989> (preuzeto 10. svibnja 2018.))

Početakom 1995. godine i gubicima na vojnim područjima vlasti Srba u BiH odlučile su poduzeti poljednje pokušaje ostvarivanja svojih strateških ciljeva. Potpisima naredbi Radovana Karadžića i Ratka Mladića, izdane u ožujku 1995., započinju pripreme za sve ono što je imalo vrhunac u srpnju 1995., odnosno genocidom u Srebrenici. Operacijom „Krivaja 95“ započinje zauzimanje Srebrenice. Konačno 11. srpnja 1995. snage Srba iz BiH ulaze u grad Srebrenicu i stavljaju je pod svoju kontrolu. Izbjeglo bošnjačko stanovništvo koje se nalazilo u Srebrenici u tim trenucima svoj spas traži u UN-ovoj bazi u Potočarima koja se nalazila nekoliko kilometara udaljenom od grada Srebrenice. Nakon pada Srebrenice započinje evakuacija žene, djeca i staraca koji su se nalazili u bazi u Potočarima i oko nje. U trenucima evakuacije izdvajaju se gotovo svi bošnjački muškarci bili oni vojno sposobni ili ne pod izlikom srpskih snaga o ispitivanju izdvojenih oko odgovornosti za ratne zločine. Izdvojene Bošnjake srpske snage odvozile su na razne lokacije i tijekom idućih dana provodili masovne egzekucije.

Međunarodna zajednica o događajima iz Srebrenice u srpnju 1995., saznaje prekasno kako bi spriječila egzekucije Bošnjaka te jedino što nakon krvavog epiloga događanja u Srebrenici može napraviti pronaći i osuditi osobe odgovorne za zločine. Po završetku rata, odnosno potpisivanjem Daytonskog sporazuma, Međunarodni kazneni sud za bivšu Jugoslaviju pokreće postupke protiv najodgovornijih osoba za ubojstva Bošnjaka u Srebrenici i ostale ratne zločine. Jedan od najvažnijih procesa pred Međunarodnim kaznenim sudom za bivšu Jugoslaviju u slučaju Srebrenice svakako se smatra onaj protiv Radislava Krstića, načelnika štaba Drinskog korpusa koji je potvrđenom Presudom proglašen krivim za zločine genocida te samim time i zločin počinjen u Srebrenici u srpnju 1995. kategoriziran kao genocid. Za zločin genocida optuženi su i Radovan Karadžić te Ratko Mladić. Suđenja za odgovornost o genocidu Srebrenici još uvijek traju pred Međunarodnim mehanizmom za kaznene sudove i Odjelom za ratne zločine Suda Bosne i Hercegovine.

2. Kontekst genocida

Termin genocid u svakodnevnom govoru spominje se, najčešće u krivom kontekstu ili ga se izjednačava sa zločinima kao što su masakar ili etničko čišćenje. Teoriju genocida vrlo je teško razviti s obzirom na veliku raznovrsnost povijesnih i društvenih genocidnih radnji. Elementi koji omogućuju komparativnu analizu genocida su: definicija ciljane grupe, stupanj intencionalnosti, profil egzekutora i oblik provedbe genocida.⁶ Za utvrđivanje genocida najvažnije je definiranje grupe kao apsolutnog neprijatelja nakon čega se grupa odvaja od ostatka civilizacije. Stupanj intencionalnosti najvažniji je za utvrđivanje genocida, zato što će upravo ta intencija razlikovati genocid od masakra u vrijeme rata ili ustanka. Zločin genocid uglavnom ostavlja dokumentirani trag u kojem se eksplicitno, najčešće kodirano ili implicitnom odlukom potvrđuje njegovo planiranje. Definicija i intencija vode nas prema egzekutorima, eliti terora kao „običnih ljudi“ prema njihovom društvenom i kulturnom okruženju.⁷ Dosadašnja literatura koja se bavi problematikom genocida potvrđuje da je agresivna, uglavnom neobjektivistička nacionalistička ideologija jedan od osnovnih preduvjeta počinjenja genocida.⁸ Genocid nije tvorevina modernog doba, genocidne radnje postojale su od kad je čovjeka i njegove želje za osvajanjem teritorija, genocid predstavlja novinu samo u pravnoj terminologiji. Povijesni kontekst genocida obuhvaća analizu svih procesa i događaja sagledanih kronološki i tematski kroz sve faze njegovog promatranja kao dugotrajan proces, pokrenut od strane države kao kolektivnog počinitelja pa do direktnog uključivanja pojedinaca izvršitelja genocida.⁹ Zločin genocida kao što su pokazala recentna iskustva događaja u Ruandi i Bosni i Hercegovini izvršava se kroz nekoliko faza koje mogu biti sustavne ili sporadične, totalne ili selektivne, moderne ili tradicionalne. Faze se provede u oblicima deportacije, nemogućim uvjetima egzistencije i masovnim pogublivanjima na širem geografskom području koje su nezaimslive bez organizacije i stoga su radikalno različite od spontanog nesimetričnog nasilja u vrijeme rata.¹⁰

Termin genocida tijekom Drugog svjetskog rata „izmislio“ je Raphael Lemkin.¹¹ Za Lemkina genocid se, osim fizičkog uništenja, po njemu graničnog i izvanrednog slučaja, ponajprije

⁶ B. BRUNETEAU, 2005., str. 20.

⁷ B. BRUNETEAU, 2005., str. 19.

⁸ Norman CIGAR, *Genocid u Bosni*, Sarajevo, 1998., str. 13.

⁹ Izet ŠABOTIĆ, „Historiografske karakteristike i posebnosti presude Međunarodnog suda pravde u tužbi Republike Bosne i Hercegovine protiv SR Jugoslavije (Srbije i Crne Gore)“ *Genocid u Bosni i Hercegovini posljedice presude Međunarodnog suda pravde*, (ur. Muharem Kreso, Sarajevo) 2011., str. 499-500.

¹⁰ B. BRUNETEAU, 2005., str. 20.

¹¹ Raphael Lemkin – poljski pravnik židovskog podrijetla (1900.-1959.) skovao je pojam „genocid“ u knjizi koja dokumentira nacističku politiku sustavnog uništenja nacionalnih i etničkih skupina, uključujući asovna ubojstva

sastojao od raznih postupaka koji su bili usmjereni na uništenje temeljnih osnova za život jedne grupe kao grupe te genocid predstavlja sintezu različitih postupaka progona i uništenja.¹² Prvi službeni dokument u kojem je spomenut termin „genocid“ bila je Optužnica Odbora glavnih tužitelja u nurberškom postupku nakon Drugog svjetskog rata.¹³

2.1. Pravna definicija genocida

U međunarodnom pravu genocid dobiva značaj samostalnog zločina 1948. godine usvajanjem Konvencije. OUN Rezolucijom 96(I) od 11. prosinca 1946. predložio je *Konvencija o sprječavanju i kažnjavanju zločina* na Općoj skupštini Ujedinjenih naroda te je ta definicija stupila na snagu 12. siječnja 1951. godine.¹⁴ Genocid kao najgori međunarodni zločin u nadležnosti je Međunarodnog suda u Haagu i Međunarodnog kaznenog suda. Oba primjenjuju ista materijalna pravila iz članka II. i III. Konvencije o genocidu iz 1948. Godine.¹⁵ Međunarodni sud, u Hrvatskoj neprecizno nazivan Međunarodni sud pravde, jedan je od šest glavnih i formalno glavni sudski organa Ujedinjenih naroda. Međunarodni sud izriče pravdu u parnici između država, ali se njegova nadležnost uvijek zasniva na pristanku suverenih država stranaka spora u pitanju.¹⁶ Međunarodni kazneni sud za bivšu Jugoslaviju je ad hoc sudbeno tijelo stvoreno pravno obvezujućom rezolucijom Vijeća sigurnosti za sve članice UN-a.¹⁷

Genocid je određen kao zločin i nije vezan za postojanje oružanog sukoba, može biti međunarodnog ili nemeđunarodnog karaktera te se može počinuti i u mirnodobsko vrijeme. Genocid se kategorizira kao „zločin nad zločinima“, unatoč tome što prema međunarodnom pravu formalno ne postoji hijerarhijski odnos među zločinima, stoji u činjenici što žrtve genocida nisu pojedinci, već čitave skupine ljudi određene po nacionalnom, vjerskom, rasnom ili etničkom ključu.¹⁸ Postojanje genocidnog plana od krucijalne je važnosti prilikom utvrđivanja postojanja genocidne namjere kod počinitelja s obzirom na visok postavljeni standard dokazivanja u praksi međunarodnog pravosuđa. Genocidni plan ukazuje na

europskih Židova (Holocaust Encyclopedia: Raphael Lemkin
<https://www.ushmm.org/wlc/en/article.php?ModuleId=10007043> (preuzeto 24.travnja 2018.))

¹² B. BRUNETEAU, 2005., str. 11.

¹³ S. FABIJANIĆ GARGO, M. ŠKORIĆ, 2008., str. 1388.

¹⁴ Bartol MARUŠIĆ, „Tumačenje i primjena definicije genocida kroz presude MKSJ-a“, *Polemos 20*, 2017. str., str.53.

¹⁵ Vladimir-Đuro DEGAN, „Zločin genocida pred međunarodnim sudištima“, *Zbornik PFZ 58*, 2008. str. 80

¹⁶ Vladimir-Đuro DEGAN, „Zločin genocida pred Međunarodni sudom u Haagu“, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, god.53., 2016. str. 330.

¹⁷ V.-Đ. DEGAN, 2016., str. 330.

¹⁸ Maja MUNIVRANA VAJDA, „Međunarodni zločini prema novom Kaznenom zakonu“, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb)*, vol. 19. broj 2/2012, str. 826-827.

postojanje organiziranosti u počinjenju zločina i predstavlja dokaz namjere, ali se ne može smatrati elementom genocida, uvažavajući konvencijski koncept genocida.¹⁹ Prilikom dokazivanja zločina genocida potrebno je postojanje specijalne ili izravne namjere odnosno *dolus specialis* kod počinitelja zločina koji je usmjeren na potpuno ili djelomično uništenje nacionalne, etičke, vjerske ili rasne skupine kao takve.²⁰ Radnja izvršenja odnosno *actus reus* zločina genocida može biti činjenje ili propuštanje. Za utvrđivanje krivične odgovornosti počinitelja bitno da se radi o određenom obliku mentalnog stanja izvršitelja prema kojem zabranjeno djelo mora biti počinjeno uz određenu svijest odnosno *mens rea*.²¹

2.2. Radnje genocida (*actus reus*)

Konvencija o genocidu u Članku II. definira pet osnovnih oblika radnji namjere potpunog ili djelomičnog uništenja određene nacionalne, etničke, rasne ili vjerske skupine. To su:

1. Ubojstvo članova skupine,
2. Teške povrede fizičkog ili mentalnog integriteta članova grupe,
3. Namjerno podvrgavanje grupe životnim uvjetima koji trebaju dovesti do njenog potpunog ili djelomičnog uništenja,
4. Mjere uperene na sprječavanje rađanja u okviru grupe,
5. Prisilno premještanje djece iz jedne skupine u drugu.²²

Članak III. Konvencije nadalje predviđa kažnjavanje za sljedeća djela: a) genocid; b) urotu kojoj je cilj genocid; c) izravno i javno poticanje na genocid; d) pokušaj počinjenja genocida; e) sudioništvo u genocidu.²³ Ključni aspekt zakonskih postupaka u kaznenom pravu je teškoća dokazivanja, u mnogim okolnostima umiješanosti u genocid, pošto izvršioči čine sve kako bi prikrili svoja djela. Pravni znanstvenici stoga predlažu da uništenje grupe „ciljanom akcijom“ bude dovoljno za kvalifikaciju djela kao genocid. Što bi značilo da grupa ne mora biti kompletno uništena da bi se takvo nasilje kvalificiralo kao genocid, pošto bi se genocid mogao sprovesti u više koraka u kontinuitetu.²⁴ U međunarodnom pravu prevladava shvaćanje

¹⁹ Sadmir KAROVIĆ, „Kaznena djela protiv čovječnosti i međunarodnog prava“, *Polic.sigur (Zagreb)*, godina 21.(2012) broj 4, str.794.

²⁰ S. KAROVIĆ, 2012., str. 795.

²¹ V.-Đ. DEGAN, 2016., str. 337.

²² S. FABIJANIĆ GARGO, M. ŠKORIĆ, 2008., str. 1394.

²³ V.-Đ. DEGAN, 2008., str. 82

²⁴ N. CIGAR, 1998., str. 16.

prema kojem je genocid formalno dovršen poduzimanjem neke genocidne radnje protiv samo jednog pripadnika skupine.²⁵

Prvi oblik genocida, fizički je genocid odnosno ubojstvo članova skupine. Element fizičkog uništenja bitan je element riječi genocid, koja potječe od grčke riječi *genos*, što znači rod ili pleme te latinske riječi *caeder*, koja znači ubiti.²⁶ Drugi oblik genocidnog djela nanošenje je teških tjelesnih ili duševnih povreda članovima skupine. Praksa Međunarodnog kaznenog suda za Jugoslaviju tumači taj pojam tako da uključuje djelo mučenja, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja, seksualno nasilje, uključujući silovanje, ispitivanja praćena premlaćivanjem, prijetnje smrću te čak i deportaciju.²⁷ Namjerno podvrgavanje skupine uvjetima života koji bi trebali prouzročiti njezino potpuno ili djelomično uništenje treći je oblik radnje genocida. To znači nametanje pripadnicima određene skupine životnih uvjeta, uskraćivanje hrane, medicinskih usluga, nedostatak smještaja, prekomjereni rad koji su usmjereni njezinom potpunom ili djelomičnom uništenju.²⁸ Četvrti oblik radnje genocida jest nametanje mjera s namjerom sprječavanja rađanja unutar skupine. Na ovaj oblik genocidne radnje Tužiteljstvo u predmetu Bosne i Hercegovine protiv Srbije i Crne Gore nastojalo je dokazati da su silovanje i seksualno nasilje nad ženama prouzročilo fizičke traume koje su omele reproduktivnu funkciju žrtve i u nekim slučajevima rezultirali neplodnošću. Tužiteljstvo je tu iznijelo i argument specifičnosti patrijalhalnog društvenog okruženja te tako Bošnjakinje, koje su pretrpjele seksualno nasilje, mogli su odbaciti njihovi muževi. Takav stav tumači se kako posredno može biti spriječeno rađanja unutar skupine, u cilju provođenja genocidne politike.²⁹ Ubojstva muškaraca sa područja srebreničke Bošnjačke zajednice također je imao posljedice na stvaranje potomstva uz mogućnost njezina izumiranja. Prisilno premještanje djece iz jedne skupine u drugu, peti je oblik radnje genocida. Ovaj oblik genocida pojedini autori nazivaju specifični kulturni genocid, jedinim koji je opisan kao međunarodni zločin.³⁰

Ubojstvo pripadnika određene skupine po nacionalnoj, vjerskoj ili rasnoj osnovi samo zbog njihove pripadnosti upravo toj skupini tijekom Drugog svjetskog rata prethodili su donošenju *Konvencije o sprječavanju i kažnjavanju zločina*. Donošenje Konvencije nije spriječilo daljnje događanja kroz stoljeća da se takav zločin više ne dogodi već je samo pravno definiran.

²⁵ M. MUNIVRANA VAJDA, 2012., str. 828.

²⁶ S.FABIJANIĆ GARGO, M. ŠKORIĆ 2008., str. 1408.

²⁷ S.FABIJANIĆ GARGO, M. ŠKORIĆ 2008., str. 1409.

²⁸ S.FABIJANIĆ GARGO, M. ŠKORIĆ 2008., str.1411

²⁹ S.FABIJANIĆ GARGO, M. ŠKORIĆ 2008., str.1412.

³⁰ S.FABIJANIĆ GARGO, M. ŠKORIĆ 2008., .str.1413.

Genocid je zločin sam po sebi, a ne zato što ga je neki međunarodni instrument proglasio zabranjenim.³¹ U većini suvremenih genocida, ubojice i njihove žrtve, različitih su religija što upozorava na nepromijenjeno isticanje religijskog elementa u uništavajućim sukobima. Genocid u Srebrenici počinjen je na religijskoj osnovi u želji da se jedna religija upotpunosti izbriše iz područja strateški važnog za širenje željene ideologije. Genocid je zamišljen kao radikalna način da se okonča sukob, tj. nečasna politika, i da se društvo spoji oko jednog jedinstvenog ideala³², u ovom slučaju Velike Srbije. Raspravno vijeće Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju potvrdilo je tri elementa iz svojih zaključaka po kojima potvrđuje postojanje genocida u Srebrenici: 1) razmjernost ubijanja (iako ne presudno), 2) svijest Glavnog štaba Vojske Republike Srpske o pogubnim posljedicama, 3) druge aktivnosti poduzete da se osigura fizičko nestajanje i prikrivanje zločina.³³ Međunarodni sud u Haagu tako je 26. veljače 2007. donio presudu u sporu Bosne i Hercegovine protiv Srbije i Crne Gore, zbog kršenja Konvencije o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida. Republika Srbija proglašena je odgovornom zbog propuštanja sprječavanja genocida i kažnjavanja počinitelja zločina, a zločin protiv Bošnjaka u i oko Srebrenice u srpnju 1995. godine, jedini zločin na području Europe u posljednjih šezdeset godina koji je sudskom odlukom proglašen genocid.

3. Geografsko-povijesna slika općine Srebrenice te demografski razvoj od 1879. – 2013.

3.1. Geografska obilježja općine Srebrenica

Općina Srebrenica nalazi se na istočnom dijelu Republike Srpske, najisturenijem dijelu regije sjeveroistočne Bosne i Hercegovine te pripada makroregiji Peripanonske Bosne.³⁴ Geografski nepovoljan položaj općine Srebrenice u odnosu na cjelokupan prostor Bosne i Hercegovine obilježen je njezinim pretežito brdsko-planinski reljefom. Najzapadnija točka općine nalazi se istočno od ušća rijeke Bukovice u rijeku Jader, a najistočnija točka nalazi se na rijeci Drini.³⁵ Općina Srebrenica graniči sa Općinom Bratunac na sjeveru i sjeveroistoku, Višegrad i Rogatica na jugozapadu te Milići na zapadu. Južna granica općine Srebrenica, koja je i međunarodna granica između Bosne i Hercegovine i Republike Srbije, čini rijeka Drina

³¹ V.-Đ DEGAN, 2016., str. 343.

³² B.BRUNETEAU, 2005., str. 149.

³³ B. MARUŠIĆ, 2017., str. 64.

³⁴ Alije SULJIĆ, *Stanovništvo i naselja općine Srebrenica – antropogeografska monografija*, Tuzla, 2011., str. 19.

³⁵ A. SULJIĆ, 2011., str. 19.

koja iznosi oko 40 kilometara.³⁶ Prema popisu stanovništva Bosne i Hercegovine iz 1991. godine općina Srebrenica imala je površinu od 527 kvadratnih kilometara.³⁷ U političko-administrativnom pogledu općina Srebrenica podjeljena je na 19 mjesnih zajednica u kojima se nalazi 80 naselja, 79 seoskih i jedno gradsko, grad Srebrenica.³⁸

3.2. Povijesni razvoj općine Srebrenica

Područje današnje općine Srebrenice bilo je nastanjeno još u vrijeme prapovijesti o čemu svjedoče mnogobrojni materijalni ostaci koji su pronađeni u tom kraju. Ilirsko pleme Dinarida naseljavalo je i obitavalo srednje Podrinje³⁹ u prapovijesnom dobu. Arheološki nalazi potvrđuju dolazak Kelta u Bosnu, tijekom 4. stoljeća prije nove ere. Prepoznatljivi keltski nakit iz mlađeg željeznog doba pronađen je u srebreničkom kraju.⁴⁰ Današnji naziv potječe iz vremena Rimskog Carstva kada je osnovan grad na nalazištima olova, cinak, srebra i zlata. Širem području dano je ime Argentaria⁴¹-Srebrenica, a užem urbanom naselju i središtu – Domavia, kao centar rudarske uprave za Panoniju i Dalmaciju.⁴² Tijekom 4. i 5. stoljeća izmjenjivala su se razna plemena na području općine, od germanskih Gota do turskih Avara. Dolaskom Slavena krajem 6. i početkom 7. stoljeća došlo je do promjene u etničkom sastavu stanovništva. Naseljavanjem područja općine Južnim Slavenima u 7. i 8. stoljeću doći će do progona, ubijanja i asimilacije autohtonog ilirskog stanovništva. U pisanim povijesnim izvorima Srebrenica se prvi put spominje 1352. godine⁴³, a izvor u kojem se spominje Srebrenica čuva se u Dubrovačkom arhivu te se spominje kao rudarsko naselje i kovačnica novaca. Srebrenička carina i rudnici srebra donosili su bosanskoj državi veliki godišnji dohodak što je i jedan od glavnih razloga napada Srba preko Drine za osvajanjem tog teritorija. Srebrenica je u vrijeme vladavine kralja Tvrtka I., krajem 14. stoljeća bila sjedište

³⁶ A. SULJIĆ, 2011., str. 19.

³⁷ Svjedočanstva o stradanju Srebrenice i naroda Podrinja, *Samrtno srebreničko ljeto '95*, Udruženje građana „Žene Srebrenice“, Tuzla, 1998., str. 9.

³⁸ A. SULJIĆ, 2011., str. 19.

³⁹ Podrinje; područje uz rijeku Drinu, u zapadnoj Srbiji i istočnoj Bosni i Hercegovini. U užem smislu to je kraj na desnoj obali Drine (Srbija), od Bajine Bašte do Lešnice, s dijelom Rađevine i Azbukovice do Jadra i gornje Kolubare. Obuhvaća pretežito planinsko područje s uskom i duboko usječenom dolinom, koja se širi tek u sjevernom dijelu (nizvodno od Banje Koviljače). Podrinje obiluje ležištima ruda (antimon, bakar, olovo, cink i dr.). Tok Drine iskorišten je za izgradnju hidroelektrana kraj Višegrada, Bajine Bašte i Zvornika, pa su podizanjem brana nastala umjetna jezera (Zvorničko, Višegradsko, Perućaćko jezero). Glavna naselja su Loznica, Zvornik, Ljubovija i Bajina Bašta. (enciklopedija.hr; Podrinje <http://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=48940> (pristupljeno 3. svibnja. 2018.))

⁴⁰ Besim IBIŠEVIĆ, *Srebrenica (1987 – 1992)*, Amsterdam, 1999., str. VI.

⁴¹ Argentaria (lat.)-srebro, kovani srebrni novac

⁴² Svjedočanstva o stradanju Srebrenice i naroda Podrinja, *Samrtno srebreničko ljeto '95*, Udruženje građana „Žene Srebrenice“, Tuzla, 1998. str.7

⁴³ B. IBIŠEVIĆ, 1999., str. VII.

franjevačke provincije Bosne Srebre. Godine 1411.⁴⁴ prvi put je zazimaju Srbi i spaljuju te u periodu od 1426. do konačnog osvajanja od strane Osmanlija, Srebrenica je bila jedanput u ugarskim, pet puta u srbijanskim, četiri puta u bosanskim i tri puta u turskim rukama.⁴⁵ Godine 1463. Osmanlije su zauzele Srebrenicu i cijelu Usoru što je za Srebrenicu imalo negativne demografske posljedice po domicilno stanovništvo koje je dijelom pobijeno, odvedeno u ropstvo ili izbjeglo s područja Srebrenice.⁴⁶ Za vrijeme administrativno-vojne uprave (1463.-1878.) kada je Bosanska država bila u sastavu Osmanskog carstva, srebreničko rudarstvo opada i polako se gasi.⁴⁷

Šezdesetih godina 19. stoljeća evidentirana su masovna etnička čišćenja Muslimana iz Srbije i Crne Gore stoga se na područje oko Srebrenice povećao priljev muslimanskog stanovništva. U razdoblju između 1875. i 1878., Hrvati iz BiH digli su ustanak, a Srbi iz Bosne i Hercegovine preuzeli inicijativi s ciljem da Bosnu i Hercegovinu pripoje Srbiji Nakon tog ustanka na Berlinskom kongresu europskih velesila, 1878. odlučeno je da Austro-Ugarska Monarhija anektira Bosnu i Hercegovinu.⁴⁸ Na Berlinskom kongresu 1878., europske sile dale su mandat Austro-Ugarskoj Monarhiji za izvršenje pacifikacije Bosne i Hercegovine, uvođenje građanskog reda te provedbu agrarne reforme.⁴⁹ U austorugarskom periodu Srebrenica ima status trgovišta, a ujedno i administrativnog središta srebreničkog kotora.⁵⁰ Za četrdeset godina vladavine Austro-Ugarska ostavila je niz prepoznatljivih tragova, industrijalizaciju zemlje, izgradnju željezničke pruge, puteva, kulture, javnih i drugih objekata.⁵¹

Stvaranjem Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca u Srebrenicu stižu činovnici iz Srbije i Crne Gore te preuzimaju sva važnija mjesta u privredi, zdravstvu i organima općinske vlasti.⁵² U ovoj novoj državnoj tvorevini Muslimanima-Bošnjacima nije priznata posebna nacionalna individualnost, a svoj bosanski jezik nazvali su srpsko-hrvatskim. Muslimanima je jedino priznato pravo na slobodu vjeroispovjesti.⁵³ Ponižavanjem domicilnog muslimanskog

⁴⁴ Svjedočanstva o stradanju Srebrenice i naroda Podrinja, *Samrtno srebreničko ljeto '95*, Udruženje građana „Žene Srebrenice“, Tuzla, 1998., str. 8.

⁴⁵ Stanoje STANOJEVIĆ, *Narodna enciklopedija, srpsko-hrvatska-slovenačka*, IV. knjiga, Zagreb, 1929., str. 341.

⁴⁶ B. IBIŠEVIĆ, 1999., str. VII.

⁴⁷ B. IBIŠEVIĆ, 1999., str. VII.

⁴⁸ Naser ORIĆ, *Srebrenica svjedoči i optužuje*, Srebrenica, 1995., str. 9.

⁴⁹ B. IBIŠEVIĆ, 1999., str. VIII.

⁵⁰ A. SULJIĆ, 2011., str. 25.

⁵¹ B. IBIŠEVIĆ, 1999., str. VIII.

⁵² B. IBIŠEVIĆ, 1999., str. X.

⁵³ Mehmedalija BOJIĆ, *Historije Bosne i Bošnjaka (VII – XX vijeka)*, Sarajevo, 2001., str. 536.

srebreničkog stanovništva na nacionalnoj osnovi i dolazak srpskih nacionalista pada broj stanovnika grada Srebrenice te tako 1929. godine u njoj živi svega 1 242 stanovnika.⁵⁴

U vrijeme Drugog svjetskog rata, Srebrenica je ušla u sastav Nezavisne Države Hrvatske u sklopu velike župe Vrbosna.⁵⁵ Za vrijeme Drugog svjetskog rata oko 1500 Muslimana srebreničke općine, oba spola i životnih uzrasta ubijen je od strane Srba.⁵⁶ Tijekom Drugog svjetskog rata, Muslimani Bosne i Hercegovine masovno su se priključivali antifašističkim jedinicama narodnooslobodilačkog pokreta te tim zaslugama izvojevali pravo da se nazivaju imenom kako su sami krajem 19. i početkom 20. odlučili da se zovu: umjesto Bošnjaci – Muslimani.⁵⁷ Ekonomski, politički i društveni položaj Muslimana u Jugoslaviji bio je izuzetno težak. Osim vjerskih nisu imali nikakvih nacionalnih udruženja institucija ni društava te su vrlo često bili izloženi fizičkim progonima i maltretiranjima.

3.3. Demografska slika općine Srebrenica u razdoblju od 1879. do 2013.

Demografsku sliku općine Srebrenice te kretanje stanovništva u periodu od 1879., kada je proveden prvi popis do 1991., odvijalo se u složenim povijesnim, političkim, društveno-ekonomskim, administrativnim i ostalim uvjetima. U tom razdoblju, provedeno je 12 popisa stanovništva Bosne i Hercegovine po načelima moderne statistike. Četiri su popisa provedena po zakonskoj regulativi Austro-Ugarske (1879., 1885., 1895. i 1910.), dva po zakonskoj regulativi Kraljevine Jugoslavije (1921. i 1931.) i šest po zakonskoj regulativi socijalističke Jugoslavije (1948., 1953., 1961., 1971., 1981. i 1991. godine).⁵⁸ Zaključno s 1931. godinom rezultati popisa prikazivali su prisutno stanovništvo što znači da su prikazani svi stanovnici koji su se u kritičnom trenutku zatekli na mjestu popisa, neovisno o tome jesu li stalni stanovnici toga mjesta ili su se u njemu nalazili iz određenog razloga.⁵⁹ U svih šest popisa stanovništva poslije Drugog svjetskog rata podaci su prikazani po modificiranoj koncepciji pravnog stanovništva čemu je bolje odgovarao pojam „stalno“ ili nastanjeno stanovništvo.⁶⁰ Osim različitih koncepcija popisivanja, značajka je popisa stanovništva prije Drugog svjetskog rata nepostojanje izravnog pitanja o narodnosti.⁶¹ Austrougarske vlasti izvršile su

⁵⁴ S. STANOJEVIĆ, 1929., str. 341.

⁵⁵ Enciklopedija.hr: „Srebrenica“ (<http://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=57580>) (pristupljeno 7. svibnja 2018.)

⁵⁶ B. IBIŠEVIĆ, 1999., str. XI.

⁵⁷ M. BOJIĆ, 2001., str. 536.

⁵⁸ Jakov GELO, *Stanovništvo Bosne i Hercegovine: narodnosni sastav po naseljima*, Zagreb: Državni zavod za statistiku, 1995., str.7.

⁵⁹ J. GELO, 1995., str. 7.

⁶⁰ J. GELO, 1995., str. 7

⁶¹ J. GELO, 1995., str. 8.

prvi popis cjelokupnog stanovništva Bosne i Hercegovine nepunu godinu dana nakon pripojenja Austro-Ugarskoj Monarhiji. Glavni cilj popisa stanovništva iz 1879. godine bilo je prikupljanje najvažnijih činjenica o demografskim i ekonomskim, kulturno-povijesnim, političkim i drugim obilježjima teritorija BiH. Prema tom popisu u Bosni i Hercegovini živjelo je 1 158 164, a na području današnje općine Srebrenice oko 13 447 stanovnika.⁶² Prema popisu stanovništva 1879. godine kotar Srebrenica obuhvaćao je teritorije današnjih općina Bratunac i Srebrenice te dijelove teritorija općine Vlasenica danas općina Milići i općine Zvornik. Kotoru Srebrenica pripadalo je ukupno 150 seoskih i jedno naselje u statusu trgovišta, današnje gradsko naselje Srebrenica, koja su bila raspoređena u 11 seoskih i jednu trgovišnu općinu.⁶³ Površina kotara Srebrenica u vrijeme austrougarske okupacije površinom iznosila je 843 kilometara kvadratnih. U razdoblju od 1910. do 1921. godine zabilježen je negativan rast stanovništva na području današnje općine Srebrenice. Prema popisu iz 1921. na području općine evidentirano je 15 141 stanovnik što je u odnosu na 1910. godinu 14.6% manje stanovnika.⁶⁴ Negativan utjecaj na demografsku sliku stanovništva svakako su posljedice ratni gubici stanovništva Bosne i Hercegovine kao dijela Austro-Ugarske monarhije protiv sila Antante u Prvom svjetskom ratu te emigracija stanovništva iz Bosne i Hercegovine, prije svega muslimanskog stanovništva zbog ratne okupacije od strane srpske vojske.

U Kraljevini Jugoslaviji, 1921. i 1931. provedeni su popisi koji su se oslanjali na političko-teritorijalnu organizaciju prostora BiH iz vremena austrougarske okupacije. Rezultati popisa stanovništva Kraljevine Jugoslavije iz 1931. objavljeni su prema novoj administrativno-političkoj podjeli te tako iz tog popisa nije moguće pouzdano utvrditi broj stanovnika po naseljenim mjestima u odnosu na ostale popise stanovništva.

⁶² A. SULJIĆ, 2011., str. 28.

⁶³ A. SULJIĆ, 2011., str. 27.

⁶⁴ A. SULJIĆ, 2011., str. 29.

Tablica 1. Ukupno kretanje stanovništva Bosne i Hercegovine i općine/kotora Srebrenica u razdoblju od 1879. do 1991.

Godina	Bosna i Hercegovina	Srebrenica
1879.	1.158.164	13.447
1885.	1.336.091	15.150
1895.	1.568.092	15.775
1910.	1.898.044	17.722
1921.	1.890.440	15.141
1931.	2.323.555	18.399
1948.	2.564.308	23.023
1953.	2.847.459	25.650
1961.	3.277.948	29.283
1971.	3.746.111	33.357
1981.	4.124.256	36.292
1991.	4.377.033	36.666

Izvor: Suljić (2011.)

Prikazana tablica prikazuje kretanje stanovništva na području Bosne i Hercegovine te općine Srebrenica. Općenito proučavajući demografske podatke može se očekivati rast populacije na području općine Srebrenica, no podaci mogu i oscilirati. Oscilacija, odnosno demografski pad možemo vidjeti između popisa stanovništva 1910. i 1921. godine koji je uzrokovan događajima Prvog svjetskog rata. Znatniji porast stanovništva zabilježen je između popisa 1931. i 1948., iako je između tog popisa prošlo 15 godina to razdoblje, događajima uzrokovanim Drugim svjetskim ratom, obilježeno je migracijom stanovništva. Općina Srebrenica u razdoblju od 1961. do 1991. imala je tendenciju stalnog rasta općinskog stanovništva. U navedenom razdoblju prirodni priraštaj Srebrenice iznosio je 21. 348 stanovnika. Razlika između ukupnog i prirodnog priraštaja u razdoblju od 1961. do 1991. zbog iseljavanja iznosio je 13.965 stanovnika.⁶⁵

⁶⁵ A. SULJIĆ, 2011., str. 29.

Općina Srebrenica bila je među najnerazvijenijim općinama Bosne i Hercegovine te se tako muslimansko stanovništvo iseljavalo u susjedne općine Bratunac i Bijeljina, a srpsko se najčešće iseljavalo u Srbiju te općine srbijanskog Podrinja.⁶⁶

Tablica 2. Stalno stanovništvo prema narodnostima po općinama, popisi 1971. i 1981. (Srebrenica)

Godina	Ukupno	Hrvati	Muslimani	Srbi	Jugoslaveni	Ostali
1971.	33 357	109	20 968	11 918	121	241
1981.	36 292	80	24 930	10 294	602	368

Izvor: Gelo (1995.)

Prikazana tablica stalnog popisa stanovništva po narodnosti iz 1971. i 1981. daje nam jasnu viziju kako je i prije posljednjeg popisa u Jugoslaviji 1991. godine nacionalan sastav općine Srebrenice većinski bio Muslimanskog stanovništva. Tako je od popisa 1971. do popisa 1981. zabilježena tendencija rasta Muslimana na području općine Srebrenica, dok broj Hrvata i Srba pada. Zbilježen je rast broja stanovnika koji se izjašnjavaju Jugoslavenima između ta dva popisa pa je lako moguće predvidjeti kako su se Hrvati ili Srbi izjasnili na popisu 1981. kao Jugoslaveni.

Tablica 3. Stanovništvo prema izjašnjenju o nacionalnoj pripadnosti po naseljenim mjestima Općine Srebrenice i grad Srebrenice iz popisa 1991. godine⁶⁷

	Ukupno	Muslimani	Srbi	Hrvati	Jugoslaveni	Ostalo
Općina Srebrenica	36 666	27 572	8 315	38	360	361
Grad Srebrenica	5 746	3 673	1 632	34	328	79

Izvor: Nacionalni sastav stanovništva; Rezultati za Republiku po opštinama i naseljenim mjestima 1991. (1993.)

⁶⁶ A. SULJIĆ, 2011., str. 29.

⁶⁷ Republika Bosna i Hercegovina, Državni zavod za statistiku Republike Bosne i Hercegovine, *Nacionalni sastav stanovništva – Rezultati za Republiku po opštinama i naseljenim mjestima 1991.*, Sarajevo, prosinac 1993., str. 97.-98

Prikazana tablica daje nam uvid u sastav stanovništva Općine Srebrenica i grad Srebrenice po nacionalnoj pripadnosti provedenog prije početka agresije na Bosnu i Hercegovinu. Iz brojki je očito vidljivo kako je većinski dio stanovništva kako u Općini tako i u samom gradu činilo Muslimansko stanovništvo. Tijekom rata taj broj još se povećao, muslimanskim stanovništvom jer je Srebrenica proglašena zaštićenom zonom te je ona bilo mjesto bijega ugroženog muslimanskog stanovništva iz okolnih područja.

Prema popisu stanovništva, domaćinstava i stanova u Bosni i Hercegovini provedenog 2013. godine u općini Srebrenica živi sveukupno 13 409 stanovnika od toga; Bošnjaka 7 248, Srba 6 028, 16 Hrvata te ostalih 117⁶⁸. Iz tog popisa vidljivo je kako od posljednjeg popisa provedenog u Bosni i Hercegovini 1991. godine u općini Srebrenici živi oko 23 000 manje stanovnika. Razlog takvom demografskom padu možemo tražiti u posljedicama agresije Srbije na Bosnu i Hercegovinu i događajima u i oko Srebrenice u razdoblju od 1992.-1995. godine koje je uništilo privredu i gospodarstvo općine. Jedan od razlog migracije stanovnika iz Srebrenice svakako je nemogućnost suživota među etničkim grupama uzrokovan događajima za vrijeme agresije, što je vidljivo po vrlo čestim lokalnim sukobima.

4. Povijesne okolnosti srpskih težnji bosanskohercegovačkog teritorija

Krajem 20. stoljeća Jugoslavija kao ultracentralistička država totalitarnog komunističkog sustava išla je putem raspadanja. Komunistički zakonodavci 1974. godine donijeli su novi savezni Ustav i Ustav Republika, čime su značajne ovlasti prenijeli sa Socijalističke Federalne Republike na svaku od šest republika i dvije autonomne pokrajine.⁶⁹ Tim Ustavom pokušalo se zaštititi težnje nesrpskih naroda odnosno Republika i pokrajina za političkom, gospodarskom i nacionalnom ravnopravnošću. U odvajanju od Federacije prema donesenom Ustavu u kojoj je svaka nacionalna jedinica imala pravo na to, pojavljuju se iz krugova beogradskog saveza komunista veliki protivnici rušenja Jugoslavije. Jedan od glavnih predstavnika takve struje bio je Slobodan Milošević koji je oživio velikosrpski koncept koji ima svoje korijene u 19. stoljeću.⁷⁰ U razdoblju od Drugog svjetskog rata do 1990ih godina u Bosni i Hercegovini nije postojao organizirani nacionalni pokret, ali u periodu od 1987. situacija se brzo mijenjala što je omogućilo uspon nacionalnih pokreta. Pojavom Miloševića na čelu srbijanske

⁶⁸ Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, *Popis stanovništva, domaćinstva i stanova u Bosni i Hercegovini 2013., Rezultati popisa*, Sarajevo 2016., str. 64.

⁶⁹ Robert J. DONIA, *Radovan Karadžić-Uzroci, postanak, uspon genocida u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo, 2016., str. 39.

⁷⁰ Ante BELJO, *Genocidom do istrebljenja; srpski zločini Bosna i Hercegovina, sjeverozapadna Bosna*, Zagreb, 1995., str. 28.

nacionalističke scene, započet je srpski put o „spašavanju“ srpskog naroda od ugroženosti na cjelokupnom jugoslavenskom prostoru. Platformu za put „spašavanja“ srpskog naroda napravila je grupa akademika Srpske akademije nauke i umetnosti i taj projekt ciljeva srpskog nacionalizma poznat je kao Memorandum SANU iz 1986.godine.⁷¹ Srpski nacionalisti smatrali su kako Srbi trebaju živjeti u jedinstvenoj državi te su se protivili decentralizaciji Jugoslavije i odbijali zahtjeve ostalih Republika za samostalnošću i suverennošću. Njihov slogan „Svi Srbi u jednoj državi“ našao je odaziv među mnogim nacionalno osvještenim Srbima, a drugi su ga vidjeli kao provokativnu ideju „velike Srbije“ što je bio san nekih Srba o stvaranju, pripajanjem jedinstvene velike srpske države u Jugoistočnoj Europi.⁷² Memorandum SANU sinteza je velikosrpskih programa imperijalizma Vuka Karadžića „Srbi svi i svuda“, Načertanije Ilije Grašanina, četničkog programa S. Moljevića i kraljevske vlade M. Ninčića te projekta Konstantina Fotića s njegovim Memorandumom protiv federalističkog ustroja Jugoslavije iz 1945.godine.⁷³ Kako su Muslimani imali središnju poziciju u Bosni i Hercegovini postali su primarni cilj masovnih ubojstava koji su činili srpski nacionalisti u cilju ostvarenja stvaranja jedinstvene države svih Srba. Težnja za stvaranjem takve države bila je središnji element srpske nacionalističke ideologije i to sa pojavom nezavisne Srbije u 19. stoljeću. Koncentrirajući se na kontrolu teritorija i na nacionalno-religioznu zajednicu ta ideologija bila je poganska sila u traženju političkih rješenja. Od tog razdoblja srpska politička legitimacija bila obaveza da se svi Srbi okupa ma gdje i kako oni bili, u jednoj nacionalnoj državi.⁷⁴ Srbijanski plan o stvaranju nove države sa novim granicama bio je koban za Srebrenicu, općinu/grad u istočnom dijelu Republike Bosne i Hercegovine, blizu granice sa Srbijom. Prema Miloševićevoj viziji, istočni dio Bosne i Hercegovine trebao je postati dio nove „velike“ Srbije. Već u rujnu 1991. godine lokalni srpski lideri najavili su stvaranje „Srpskih autonomnih regiona“ unutar Bosne i Hercegovine. Ovaj čin doveo je do sukoba sa Vladom BiH u kojoj su dominirali Muslimani i pokušavali održati Republiku jedinstvenom.⁷⁵

Raspadom Jugoslavije i podjelom jugoslavenske politike na niz nacionalnih stranaka, Milošević je gubio mogućnost vladanja Jugoslavijom stoga je pribjegao drugoj opciji, ako ne može vladati Jugoslavijom kao jedinstvenim entitetom onda će silom izdvojiti iz nje novi

⁷¹ A. BELJO, 1995., str. 29.

⁷² R. J. DONIA, 2016., str. 46.

⁷³ A. BELJO, 1995., str. 29.

⁷⁴ Norman CIGAR, „Srpski ratni napor i okončanje rata“, *Rat u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini 1991-1995.*, (ur. Branko Magaš i Ivo Žanić), Zagreb-Sarajevo, 1999., str. 25.

⁷⁵ Jan Willem HONIG, Norbert BOTH, *Srebrenica-hronika ratnog zločina*, Sarajevo, 1997., str. 94.

entitet, proširenu Srbiju koja će pripadati samo njemu i nikome drugome.⁷⁶ U siječnju 1990. na 14. izvanrednom kongresu, na frakcije podijeljeni Savez komunista Jugoslavije, raspušten je i podijeljen na republičke komponente. Time je označen kraj utjecaja Saveza komunista. Demokratski izbori bili su jedino moguće rješenje izbora nove vlasti u Jugoslaviji. Svaka je Republika održavajući tako decentralizaciju zemlje, izabrala datum za održavanje izbora i drukčiji izborni sistem.⁷⁷

4.1. Put ka samostalnosti Bosne i Hercegovine

Promjene koje su se početkom 1990.-ih godina događale u Europi, raspad SSSR-a, pad Berlinskog zida kao i u većini republika Jugoslavije tako i u Bosni i Hercegovini u to vrijeme raspada se i Partija te nastaje niz nacionalističkih i nacionalnih stranaka što omogućava nastanak samostalne Republike Bosne i Hercegovine. Tri glavne etničke zajednice imale su svoju dominantne političke stranke, Srpska demokratska stranka (SDS), Hrvatska demokratska zajednica (HDZ) i Stranka demokratske akcije (SDA) koje su zastupale interese svojih etničkih zajednica i zasnivale se na legitimnosti na njihovoj masovnoj potpori.

Srpska demokratska stranka osnovana je 12. srpnja 1990. u Sarajevu i zauzimala se za opstanak Jugoslavije i Bosne i Hercegovine u njoj.⁷⁸ Uvidjevši da je opstanak Jugoslavije nemoguć SDS je proglasio pravo Srba kao sukonstitutivnog naroda da se slobodno izraženom političkom voljom koja je verificirana na srpskom referendumu 9. i 10. studenog 1991. godine odcijepi od Bosne i Hercegovine. Nakon odjecjepljenja priključila bi se jedinstvenoj srpskoj državi koju bi osim Srbije činili teritoriji na kojima su živjeli Srbi u drugim republikama bivše Jugoslavije posebice u Hrvatskoj.⁷⁹ Hrvatska demokratska zajednica osnovana je u Sarajevu 18. kolovoza 1990. kada je održan Prvi opći sabor Hrvatske demokratske zajednice Bosne i Hercegovine za čijeg je predsjednika izabran dr. Davor Perinović, no njega je nakon otvorenog nezadovoljstva članstva zamijenio Stjepan Kljuić.⁸⁰ HDZ BiH isključivao je mogućnost opstanka Bosne i Hercegovine u Jugoslaviji te se nakon državnog osamostaljenja Hrvatske na referendumu održanom u Bosni i Hercegovini izjašnjavao za neovisnost te zemlje. U Sarajevu je 2. ožujka 1990. Alija Izetbegović u ime četrdesetorice potpisnika

⁷⁶ Noel MALCOM, *Bosna-kratka povijest*, Sarajevo, 2011, str. 371.

⁷⁷ R. J. DONIA, 2016., str. 48.

⁷⁸ Mirjana KASAPOVIĆ, „Bosna i Hercegovina 1992-1995: građanski rat, izvanjska agresija ili oboje?“, *Politička misao*, god.52, br 2, 2015., str. 39

⁷⁹ R. J. DONIA, 2016., str. 40.

⁸⁰ Ivica LUČIĆ, „Bosna i Hercegovina od prvih izbora do međunarodnog priznanja“, *Časopis za suvremenu povijest*, br.1., 2008. str.110

održao je konferenciju za tisak na kojoj je objavio osnivanje Stranke demokratske akcije⁸¹. Osnivačka skupština održana je 26 svibnja 1990. Izetbegović je izabran za njezinog predsjednika, a SDA je formalno definiran kao stranka građana Jugoslavije koji pripadaju muslimansko povijesno-kulturnom krugu.⁸² SDA početno se zauzimao za federativnu Jugoslaviju i ravnopravnu Bosnu i Hercegovinu u njoj, no nakon ostamostaljenja Hrvatske i Slovenije te zaoštavanja nacionalnih sukoba u samoj Bosni i Hercegovini, zalagao se za državno osamostaljenje.⁸³ Prvi slobodni izbori u Bosni i Hercegovini održani su 18. studenoga 1990. na kojima je koalicija nacionalnih stranaka očekivano i uvjerljivo pobjedila osvojivši svih sedam mjesta za članove Predsjedništva i 84% mandata u Skupštini SR Bosne i Hercegovine.⁸⁴ Među zastupnicima njih 86 odnosno 35% pripadalo je muslimanskoj Stranci demokratske akcije, 72 ili 30% Srpskoj demokratskoj stranci u BiH te 44 ili 18,35% Hrvatskoj demokratskoj zajednici u BiH.⁸⁵

Izetbegović je nakon izbora formirao vladu nacionalnog jedinstva stastavljen od formalne kolacije svih triju glavnih stranaka čijim su predstavnicima podijeljeni određeni resori. Izetbegović je mogao stvoriti vladu samo od muslimansko-hrvatske koalicije te je uključivanje i srpske stranke u Vladu bio znak Izetbegovićeve dobre volje. Već na samom početku rada ove Vlade bilo je jasno kako srpska strana ima sasvim drukčiji program djelovanja. Mogućnost dugoročne i poželjne suradnje sprječavali su različiti stavovi tih stranaka ponajviše zbog političkog nasljeđa, razina političke kulture, etnički motiviranih kategorija te nemogućnost usaglašavanja istih onemogućeno je normalno funkcioniranje Vlade. U svibnju nakon formiranja Vlade, SDS u Bosni i Hercegovini tražio odjcepljenje velikih dijelova sjeverne i zapadne Bosne i Hercegovine te njihovo sjedinjenje s Krajinom u Hrvatskoj kako bi osnovali novu republiku. Zatim je SDS tri područja Bosne i Hercegovine s pretežno srpskim stanovništvom proglasio „srpskim autonomnim oblastima“ služeći se istim metodama kojima se poslužio prethodno ljeto u Hrvatskoj.⁸⁶

Međunarodna zajednica, uočivši mogućnost izbijanja sukoba, početkom 1992. ponudila je rješenje unutrašnjeg uređenja neovisne Bosne i Hercegovine, Cutlerov plan. Po njemu je Bosna i Hercegovina trebala biti izrazito integrirana konfederacija formirana od tri naroda,

⁸¹ Ivica (Ivo) LUČIĆ, *Uzroci rata u Bosni i Hercegovini od 1980. do 1992. godine*, Zagreb, 2013., str.257.

⁸² I. LUČIĆ, 2008., str.109.

⁸³ M. KASAPOVIĆ, 2015., str.40

⁸⁴ I. LUČIĆ, 2008., str.111.

⁸⁵ Saša MRDULJAŠ, „Doprinos vladajućih bosansko-hercegovačkih stranaka izbijanju rata u Bosni i Hercegovini“, *Suvremene teme*, (2011.) god. 4, br.1, str. 49.

⁸⁶ Noel MALCOM, *Bosna-kratka povijest*, Sarajevo, 2011., str.385.

primarno utemeljena po principu etničkih jedinica koje bi konsenzualno upravljale Bosnom i Hercegovinom.⁸⁷ Prihvatanje tog plana bio je jedan od preduvjeta za međunarodno priznanje Bosne i Hercegovine te su ga sve tri strane neformalno potpisale. Kako je postajalo izvjesno samo dan priznanja neovisnosti Bosne i Hercegovine, Muslimani očituju protivljenje planu. U okolnostima opstrukcije Cutlerova plana od strane muslimanskih predstavnika, dolazi do međunarodnog priznanja Bosne i Hercegovine. Srpska strana, koja je tražila da se plan formalno prihvati prije priznanja Bosne i Hercegovine, koriste muslimansku opstrukciju kao povod za agresiju na njima susjedne, hrvatske i muslimanske prostore. Cilj agresije bio je formiranje srpske jedinice, Republike Srpske, na dvije trećine teritorija BiH te time otpočinj rat u Bosni i Hercegovini.⁸⁸

4.2. Proglašenje nezavisnosti Bosne i Hercegovine

Proces stjecanja državne neovisnosti, uzrokovan političkom situacijom u Bosni i Hercegovini, bio je mnogo složeniji od ostalih republika članica Jugoslavije. Bosna i Hercegovina baštinila je svoj povijesni i teritorijalno-politički kontinuitet od vremena srednjeg vijeka.⁸⁹ Potaknuti međunarodnim priznanjem Slovenije i Hrvatske, Bosna i Hercegovine također je zatražila priznavanje svoje nezavisnosti jer bi inače ostala u krnjoj Jugoslaviji pod srpskom vlašću. Da bi formalno ostvarila nezavisnost, Europska zajednica zatražila je od Vlade da održi referendum o tom pitanju, a ona bi zauzvrat pozvala druge republike da priznaju Bosnu i Hercegovinu kao samostalnu republiku. Referendum o samostalnosti Bosne i Hercegovine održan je 29. veljače i 1. ožujka 1992. godine na kojem se otprilike dvije trećine (62,68%) stanovnika SR Bosne i Hercegovine, uglavnom Muslimana i Hrvata izjasnilo za neovisnost i samostalnost države.⁹⁰ Mjesec dana nakon referendumske odluke o osamostaljenju, Savjet ministara Europske zajednice priznao je 6. travnja 1992., a dan kasnije Sjedinjene Američke Države, Austrija i Republika Hrvatska⁹¹ nezavisnost Bosne i Hercegovine.

4.3. Početak srpske agresije u Bosni i Hercegovini

Upravo u trenucima priznavanja nezavisnosti u travnju 1992. počinje rat, odnosno agresija Srbije na Bosnu i Hercegovinu. Bilo je jasno kako će rat na prostoru Bosne i Hercegovine biti

⁸⁷ Saša MRDULJAŠ, „Prvi međunarodni pokušaj unitarizacije Bosne i Hercegovine: Vance-Owenov plan (2. Siječnja 1993.)“, *National Security and future 2* (10) 2009. str. 121.

⁸⁸ S. MRDULJAŠ, 2009. str. 122.

⁸⁹ Sandra FABIJANIĆ GAGRO, Budislav VUKAS, ml, „Pravna priroda i politička pozadina oružanih sukoba u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini“, *Zbornik PFZ*, 58 (5), 2008. str. 1176.

⁹⁰ Ivica (Ivo) LUČIĆ, *Uzroci rata u Bosni i Hercegovini od 1980. do 1992. godine*, Zagreb, 2013. str.365.

⁹¹ Isto

mного krvaviji nego na ostalim državama članicama bivše Jugoslavije. Središnja karakteristika rata u Bosni i Hercegovini bila su sustavna i raširena kršenja humanitarnih zakona, kršenje koja su sa svojom sustavnošću predstavljala zločine protiv čovječnosti, ali i koja su u svojoj sveuobuhvatnosti, žestini i širini predstavljala genocid.⁹² Rat počinje nakon međunarodnog priznanja Bosne i Hercegovine, a do kojeg je došlo prije nego što je postignut dogovor oko unutarnjeg uređenja Bosne i Hercegovine, odnosno kompromis o ustavnom ustroju Bosne i Hercegovine kojim bi se odredili odnosi između tri konstitutivna naroda. Međunarodnim priznanjem Bosna i Hercegovina postala je država u kojoj središnja vlast nije kontrolirala državni teritoriju te je imala legitimitet po volji Međunarodne zajednice. Srbi u BiH, zbog međunarodnog priznanja, više nisu priznavali legitimno izabranu Vladu te u kojoj je na snazi Ustav Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine po kojem su odnosi između tri konstitutivna naroda isti kao i u bivšoj Jugoslaviji. Za razumijevanje početka rata u Bosni i Hercegovini ključne su činjenice o tri nepomirljive koncepcija o tome kakvo bi trebalo biti ustavno uređenje Bosne i Hercegovine, odnosno njezine unutarnje granice: a) unitarna država koju su zagovarali muslimanski politički predstavnici; b) srpska nacionalna država u uniji s Jugoslavijom ili s ostatkom Bosne i Hercegovine; c) (kon)federaciju tri entiteta – što su zagovarali Hrvati.⁹³ Srbi u BiH imali su podršku Beograda u prisvajanju što većeg teritorija. Činjenica koja je također išla u prilog Srbima iz BiH bila je u tome što iako je pokušala ostati neutralna, Jugoslavenska narodna armija stala je, kako u BiH tako i u Hrvatskoj na stranu interesa Srbije. Srpske oružane snage morale su zauzeti najmanje dvije trećine zemlje odnosno spojiti pet odvojenih srpskih područja u jedno te tada spajanje sa Srbijom i Crnom Gorom. Istočni dio Bosne i Hercegovine područja s Muslimanima oko Srebrenice i Žepe trebalo je zatvoriti kretanjem u škare.⁹⁴ Područje Srebrenice predstavljao je tako jedan od strateških ciljeva osvajanja srpskih snaga kako bi sva područja sa srpskim stanovništvom spojili u jednu državu. Događanja u Srebrenici i oko nje koja su započela 1992. godine kulminirali su očajnim potezom vodstva Srba u BiH, nakon što su shvatili nemogućnost ostvarivanja svojih ciljeva, koji je završio tragično odnosno genocidom u Srebrenici

⁹² Mladen GRBIN, Carole HODGE, *Sigurnost i stabilnost u jugoistočnoj Europi*, Zagreb, 2000. str.84.

⁹³ M. TUĐMAN, 2005., str. 11.

⁹⁴ Erich RATFHELDER, *Rat u Bosni i Hercegovini*, Zagreb, 2000. Str.60.

5. Događanja u i oko Srebrenice od početka agresije na Bosnu i Hercegovinu do zauzimanja Srebrenice 11. srpnja 1995.

Srebrenica se nalazi u regiji srednjeg Podrinja na rijeci Drini petnaestak kilometara udaljena od sprske granice. Prije početka sukoba u Srebrenici živjelo je većinski muslimansko stanovništvo. Srebrenica geografski je predstavljala područje znatne strateške važnosti za Srbe u BiH i vlasti u Srbiji. Kontrola nad Srebrenicom i srednjim Podrinjem Srbima iz BiH omogućila bi cilj ujedinjenja svih Srba u jednu državu odnosno to područje predstavljalo je jedan od strateških ciljeva. Ti ciljevi opisani su u dva dokumenta koje je usvojila Skupština Srpske Republike još 1992. godine, a postupno realizirana tijekom agresije na Bosnu i Hercegovinu. Prvi dokument usvojen je na sjednici Skupštine u Banja Luci, 12. svibnja 1992. godine.⁹⁵ Vodstvo Srba u BiH, koje je predvodio Radovan Karadžić donijelo je odluku o uspostavi vojne sile i formalizirao ciljeve koje su već počeli provoditi. Glasalo se o uspostavi Vojske Republike Srpske (VRS) te imenovanju Ratka Mladića komadantom generlaštaba. Karadžić je na toj Skupštini predstavio Šest strateških ciljeva koji su formulirani kako bi rukovodili političkim i vojni politikama SDS-a i Republike Srpske.⁹⁶ Prvi cilj bio je razdvajanje srpske nacionalne zajednice od druge dvije odnosno uklanjanje Srba s teritorija pod kontrolom drugih kao i uklanjanje nesrba sa srpskih teritorija.⁹⁷ Drugi cilj predstavljao je uspostavljanje koridora preko sjeverne Bosne i Hercegovine kako bi povezivao istočne i zapadne dijelove Republike Srpske. Treći cilj zahtijevao je eliminaciju rijeke Drine kao granice između Bosne i Hercegovine i Srbije što bi značilo de facto ujedinjenje pod srpskom kontrolom istočne Bosne i Hercegovine i Republike Srbije.⁹⁸ Drugi dokument Operativna direktiva broj 4, potpisali su 19. studenog 1992. Ratko Mladić, komadant srpskih snaga u Bosni i Hercegovini, Radovan Karadžić njihov politički vođa.⁹⁹ Direktivnom broj 4, jasno su definirani načini vojne realizacije strateških ciljeva. Ostvarivanje trećeg strateškog cilja, odnosno eliminiranje rijeke Drine kao granice između Bosne i Hercegovine i Srbije, bio je nanositi neprijatelju što veće gubitke i prisiliti muslimansko stanovništvo da napusta prostore oko rijeke Drine.

U proljeće 1992., svi značajniji gradovi istočne Bosne i Heregovine zauzeti su od strane Vojske Republike Srpske uz podršku Jugoslavenske narodne armije i specijalnih jedinica

⁹⁵ Sead SELIMOVIĆ, „Istina o Srebrenici i genocid nad Bošnjacima: u povodu šeste knjige „Monumenta Srebrenica“, *Baština sjeveroistočne Bosne broj 9, 2016, Časopis za baštinu, kulturu-historijsko i prirodno naslijeđe*, Tuzla, 2017., str.11.

⁹⁶ R. J. DONIA, 2016., str. 197.

⁹⁷ R. J. DONIA, 2016., str. 198.

⁹⁸ R. J. DONIA, 2016.,str. 199.

⁹⁹ Florence HARTMAN, *Krv realpolitike- Afera Srebrenica*, Sarajevo/Zagreb, 2015., str. 28.

MUP-a Srbije, a među njima i Srebrenice, 18. travnja 1992.¹⁰⁰ Okupacija Srebrenice od strane VRS-a trajala je do 9. svibnja 1992. kada su pripadnici Armije BiH uspjeli osloboditi Srebrenicu. Obrabene snage Srebrenice formirane su od teritorijalnih jedinica pod zapovjedništvom Nasera Orića, bivšeg policijskog službenika MUP-a Jugoslavije i bivšeg osobnog čuvara srbijanskog predsjednika Slobodana Miloševića.¹⁰¹ Tijekom nekoliko idućih mjeseci snage pod zapovjedništvom Orića širile su svoje područje kontrole borbama koje nisu bile konstantne već su se odvijale sporadično. Do rujna 1992. snage Muslimana iz Srebrenice spojile su se sa snagama iz Žepe, gradom pod muslimanskom kontrolom južno od Srebrenice. U to vrijeme srebrenička enklava dostigla je svoj najveći opseg od 900 kvadratnih kilometara teritorija u istočnoj Bosni i Hercegovini.¹⁰² Unatoč proširenju enklava se nije uspjela spojiti s glavnim dijelom teritorija pod kontrolom Vlade Bosne i Hercegovine na zapadu te je tako izolirana često bila izložena napadima srpskih snaga. Nakon osvajanja Bratunca¹⁰³ te izvršenog pokolja i progona muslimanskog stanovništva Podrinjskog kraja javlja se veliki val izbjeglica u smjeru općine Srebrenice, a njihov broj se procijenjuje na oko 12 000 do 13 000.¹⁰⁴ U sam grad Srebrenicu izbjeglice su došle nakon njezina oslobođenja tijekom svibnja i lipnja 1992. Krajem travnja i početkom svibnja spaljena su sva muslimanska sela općine Vlasenica te se javlja novi izbjeglički val sa područja Podrinja i to u pravcu Kladnja, drugi u pravcu Cerske, a treći uglavnom u srebrenički kraj, a jedan broj bježi u šume Radve, Bature, Kupusne i sela Podžeplje i Krivača.¹⁰⁵

U siječnju, na pravoslavni Božić 7. siječnja 1993. snage Muslimana napale su srpsko selo Kravica, u kojem je preko 100 srpskih vojnika i civila, navodno, ubijeno.¹⁰⁶ Srbi su odgovorili kontranapadima koji su trajali nekoliko idućih mjeseci, osvojivši nakraju selo Konjević Polje i Cerska čije stanovništvo bježi u Srebrenicu i tako se broj izbjeglica u Srebrenici u ožujku 1993. popeo na otprilike 40 000.¹⁰⁷ Osvajanje Cerske i veliki broj izbjeglica bili su razlog posjeta vojnog zapovjednika UN-a za Bosnu i Hercegovinu, francuskog generala Philippe Morillona Srebrenici, 11. ožujka 1993.¹⁰⁸ U vrijeme njegova

¹⁰⁰ S. SELIMOVIĆ, 2017., str.11.

¹⁰¹ Human Rights Watch, *The Fall of Srebrenica nad the Failure of UN Peacekeeping Bosnia and Herzegovina*, Volumen 7, No.13, 1995., str. 7.

¹⁰² ICTY, *Presuda Radislavu Krstiću, Predmet IT-98-33-T*, 2. kolovoza 2001., točka 13., stranica 6.

¹⁰³ Bratunac, grad u istočnoj Bosni (Podrinje), 10 km sjeveroistočno od Srebrenice, BiH (Republika Srpska) (enciklopedija.hr: Bratunac, <http://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=9313> (preuzeto 11. svibnja 2018.))

¹⁰⁴ N. ORIĆ, 1995., str. 134.

¹⁰⁵ N. ORIĆ, 1995., str. 134.

¹⁰⁶ J. W. HONIG, N. BOTH, 1997., str. 105.

¹⁰⁷ Jasmina TEŠANOVIĆ, *Škorpioni-dizajn zločina*, Beograd, 2009., str. 21.

¹⁰⁸ Human Rightst Watch, 1995., str. 8.

posjeta vladali su gotovo nemogući životni uvjeti. Snage Srba u svom su napredovanju prekinule dovod vode, tako da u gradu tekuće vode i nije bilo kao ni struje, a hrana, lijekovi i druge egzistencijalne potrepštine bile su izuzetno rijetke. Prije odlaska, general Morillon je na javnom skupu stanovnicima Srebrenice rekao da se grad od sad nalazi pod zaštitom UN-a. Između ožujka i travnja 1993. iz Srebrenice je uz pomoć UNHCR-a otprilike 9 000¹⁰⁹ Muslimana evakuirano u Tuzlu koja je bila pod kontrolom Vlade. Toj evakuaciji protivile su se vlasti Muslimana u Sarajevu smatrajući da se time doprinosi etničkom čišćenju teritorija.¹¹⁰ Vlasti Srba u Bosni i Hercegovini i dalje su planirale zauzimanje Srebrenice koja je zbog svoje blizine sa srpskom granicom i zbog činjenice da je bila potpuno okružena teritorijom pod kontrolom Srba, lako osvojiva i strateški važna.

5.1. Srebrenica „zaštićena zona“

Odluka Vijeća sigurnosti UN o uspostavi stalne nazočnosti u Srebrenici proizašlo je iz francuske inicijative generala Phillipea Morillona, vojnog zapovjednika UN-a za Bosnu i Hercegovinu za vrijeme njegova posjeta Srebrenici. On je 12. ožujku 1993. prije odlaska iz Srebrenice rekao okupljenom mnoštvu: „Nikad vas neću napustiti. Pod zaštitom ste UN-a.“¹¹¹ Prije nego li je Srebrenica proglašena sigurnom zonom, 12. travnja 1993., dogodio se do tada najstrašnji zločin srpskih snaga u Srebrenici na lokaciji kod Osnovne škole. Prilikom granatiranja lokacije, poginulo je 66, a teško ranjeno više od 80 ljudi, ovakav intenzitet srpskih napada nastavljen je sve do proglašenja sigurne zone.¹¹² Vijeće sigurnosti Ujedinjenih naroda, 16. travnja 1993. na događanja u Srebrenici reagirala je donošenjem Rezolucije 819 u kojoj stoji kako sve strane i drugi Srebrenicu i njezinu okolicu trebaju smatrati „zaštićenom zonom“ koju nije dopušteno oružano napadati niti je izlagati nekom drugom neprijateljskom činu. Provođenje dogovora potpisanih u Rezoluciji nisu bili uspješni stoga su zapovjednici UNPROFOR-a ispregovarali sporazum koji su potpisali generali Mladić i Halilović. Nakon 14 sati pregovaranja 18. travnja 1993. postignut je sporazum o prekidu vatre. I kako stoji u sporazumu „*sve borbene aktivnosti na postignutim linijama konfortacije*“ su zamrznute, a kanadskim mirovnim snagama dozvoljen je ulazak u enklavu i nadgledanje razoružavanja muslimanskih snaga.¹¹³ Prva grupa vojnika UNPROFOR-a stigla je u Srebrenicu 18. travnja 1993. nakon toga nove grupe rotacijskim sistemom dolazile su otprilike svakih šest

¹⁰⁹ ICTY, *Presuda Radislavu Krstiću*, 2001., točka 16., stranica 7.

¹¹⁰ ICTY, *Presuda Radislavu Krstiću*, 2001., točka 16., stranica 7.

¹¹¹ GRBIN, HODGE, 2000., str. 86.

¹¹² N. ORIĆ, 1995., str. 193.

¹¹³ J. W. HONIG, N. BOTH, 1997., str. 129.

mjeseci.¹¹⁴ Prvu grupu činila su 160 kanadskih vojnika s oznakom UN-a.¹¹⁵ Mirovne snage imale su lako naoružanje i ni u jednom trenutku nisu brojile više od 600 ljudi, što je bilo mnogo manje od onog što je bilo potrebno za provođenje Rezolucije. U lipnju 1993. UN je procijenio kako bi za provedbu koncepcije zaštićenih zona, Sarajevo, Bihać Žepa, Tuzla, Goražde i Srebrenica, bilo potrebno i do 36 000 vojnika.¹¹⁶ Velika Britanija, Francuska i Nizozemska po tom pitanju odgovorile su slanjem vojnika dok mnogi drugi nisu. Ukupno je poslano 7 500 vojnika što je znatno manje od potrebnog broja vojnika što je imalo vrlo presudne posljedice po politiku zaštićenih zona.¹¹⁷ Nizozemska mirovna jedinica, Dutchbat3, razmješten u sigurnosnoj zoni Srebrenice u siječnju 1995. brojčano je iznosila oko 600 vojnih osoba.¹¹⁸ U veljači i tijekom cijelog proljeća Vojska Republike Srpske odbila je omogućiti povratak nizozemskim vojnicima koji su bili na dopustu smanjivši tako njihov broj za najmanje 150 osoba i nametnula je ograničenje prometovanja međunarodnih humanitarnih konvoja koji su bili upućivani prema Srebrenici.¹¹⁹ U Srebrenici koja je sad bila „zaštićena zona“ postavljeni su mali komadantni centri u samoj Srebrenici, a veća glavna baza u Potočarima oko pet kilometara sjeverno od Srebrenice te 13 promatračnica UNPROFOR-a duž enklave.¹²⁰ Većinu vremena Srbi i Muslimani, također su držali grupe svojih vojnika na položajima u blizini tih točaka kako bi ih pokrivali. Snage Srba koje su okruživale enklavu bile su dobro disciplinirane i naoružane. Vojska Republike Srpske bila je organizirana po teritorijalnom principu i Srebrenica je pripadala području pod kontrolom Drinskog korpusa gdje je bilo razmješteno između 1 000 i 2 000 vojnika iz tri brigade Drinskog korpusa koje su bile dobro opskrbljene naoružanjem.¹²¹ 28. divizija jedinica Armije Bosne i Hercegovine koja je ostala u enklavi nije ni približno bila organizirana ni vojno opremljena kao Vojska Republike Srpske. Od donošenja Rezolucije 819, u razdoblju od 1993. do 1995. u srebreničkoj enklavi obje su strane kršile primirje i dogovoreno demilitarizaciju. Vojska Republike Srpske tako nije dozvoljavala povratak mirovnih snaga u enklavu te spriječavala dolazak humanitarne pomoći. Što se tiče Armije BiH general Halilović odbio je predati upotrebljivo oružje iako je Rezolucijom 819 dogovorena demilitarizacija zone te česte diverzantske akcije 28. divizije kako bi se domogli hrane i oružja. Usprkos kršenju sporazuma

¹¹⁴ ICTY, *Presuda Radislavu Krstiću*, 2001., točka 20., stranica 8.

¹¹⁵ B. IBIŠEVIĆ, 1999., str. XII.

¹¹⁶ Carol HODGE, *Velika Britanija i Balkan*, Zagreb, 2007., str. 245.

¹¹⁷ C HODGE, 2007., str. 245.

¹¹⁸ ICTY, *Presuda Radislavu Krstiću*, 2001., točka 26, str. 11.

¹¹⁹ Stjepan LAPENDA, *Srebrenica paradigma genocida nad Bošnjacima*, „*Le Figaro*“ 2000-2006., Sarajevo, 2008., str.166.

¹²⁰ ICTY, *Presuda Radislavu Krstiću*, 2001., točka 20., stranica 8.

¹²¹ ICTY, *Presuda Radislavu Krstiću*, 2001., točka 21, stranica 9.

koje su vršile obje strane u sukobu, nakon uspostavljanja enklave uslijedilo je dvogodišnje razdoblje relativne stabilnosti, iako uvjeti koji su vladali u Srebrenici za njene stanovnike bili nemogući.

U razdoblju od 1993., proglašenja zaštićene zone do 1995. godine nije bilo većih promjena na frontovima u Bosni i Hercegovini, ali vojni položaji srpskih snaga neprestano su se pogoršavali. Očigledna je postala strateška greška po kojoj su osvojili više teritorija nego što su mogli braniti: linija fronta bila je dugačka više od 1 200 kilometara.¹²² Uz nemogućnost branjenja osvojenog teritorija Vojska Republike Srpske osipala se zbog pada općeg morala dezertiranjem, masovnom korpucijom i ostalim problemima. Srbijanskom vodstvu i srpskom vodstvu u Bosni i Hercegovini postalo je jasno da neće uspjeti obraniti ono što su osvojili. Milošević je tijekom 1994. godine spoznao kako je dosegnuta kulminacijska točka i kako bi u srpskom interesu bilo da se rat privede kraju.¹²³ Kraj rata u bivšoj Jugoslaviji pa tako i u Bosni i Hercegovini bio je u interesu i međunarodne zajednice. Iako su od siječnja 1993. do srpnja 1995. godine, gotovo svi mirovni planovi bili neuspješni oni su uvijek predviđali da Srebrenica ostane muslimanski grad. Prema Vance-Owenovom planu o deset provincija Srebrenica je trebala postati dio tuzlanskog kantona sa većinski muslimanskim stanovništvom.¹²⁴ U travnju 1993. nakon osvajanja teritorija oko Srebrenice od strane srpskih snaga ni jedna strana vlada nije uspjela spriječiti srpska vojna osvajanja u istočnom dijelu Bosne i Hercegovine te je tako Srebrenica dvije godine funkcionirala kao „zaštićena zona“ izolirana enklava proglašenom od strane Vijeća sigurnosti UN-a. Dva alternativna prijedloga Akcijski plan EU iz 1993. i mapa Kontakt grupe iz 1994. predviđale su povezivanje Srebrenice sa druge dvije Bošnjačke enklave u istočnoj Bosni i Hercegovini, Žepom i Goražde.¹²⁵ Kontakt grupa za Balkan koju si činile Njemačka, SAD, Francuska, Velika Britanija i Rusija, uspostavljene su u travnju 1994. sa svrhom što aktivnijeg uključivanja SAD-a u rješavanje sukoba.¹²⁶ Mirovni plan Kontakt grupe utemeljen je na podjeli Bosne i Hercegovine na uglavnom posve autonomne entitete s tim da bi se 51% teritorija prepustilo hrvatsko-bošnjačkoj federaciji, a 49% Srbima.¹²⁷ Plan Kontakt grupe predviđao je također da teritorij naseljen Bošnjacima, koji se nalazio izoliran usred srpskih osvajanja u istočnoj Bosni i Hercegovini, Srebrenica, Žepa i Goražda, ne uključiti u budući srpski entitet. Mirovni plan

¹²² J. TEŠANOVIĆ, 2009., str. 23 – 24.

¹²³ Norman CIGAR, „Srpski ratni napori i okončanje rata,“ *Rat u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini 1991-1995.*, (ur. Branko Magaš i Ivo Žanić), Zagreb-Sarajevo, 1999., str. 241.

¹²⁴ J. W. HONIG, N. BOTH, 1997., str.19.

¹²⁵ J. W. HONIG, N. BOTH, 1997., str.19.

¹²⁶ F. HARTMAN, 2015., str. 20.

¹²⁷ C. HODGE, 2007., str. 201.

odbacili su predstavnici Srba, koji su tada držali veći dio teritorija Bosne i Hercegovine pod svojom kontrolom te su odbili sve naredne mirovne prijedloge koji bi očuvali opkoljene gradove u istočnoj Bosni i Hercegovini.

5.2. Proljeće 1995. godine Srbi iz Bosne i Hercegovine planiraju napad na „zaštićenu zonu“ Srebrenice – Direktiva 7 i Direktiva 7/1

Jedan od glavnih aktera događanja u Srebrenici i oko nje bio je Radovan Karadžić kojem je sve ono što se dogodilo u Srebrenici bio završni očajnički potez za ostvarenje vlastite vizije srpske utopije u cijeloj istočnoj Bosni i Hercegovini.¹²⁸ Za ostvarenje svoje vizije Karadžić je uz vojnu pomoć Ratka Mladića želi provesti strateške planove stvaranja teritorija samo sa srpskim stanovništvom. Vojni položaj srpskih snaga na ostalim frontovima neprestano se pogoršavao te jačanje snaga Armije Bosne i Hercegovine, Hrvatske vojske i Hrvatskog vijeća obrane razlog su slabljenja Vojske Republike Srpske i ostvarenju njihovih ciljeva. Karadžić i Mladić, provoditelji srpske politike u Bosni i Hercegovini, zabrinuti zbog nezadovoljstva poslanika i sve većih gubitaka na bojištu početkom proljeća 1995. dogovorili su novu strategiju koja se identificira kao „maltretiranje i ponižavanje.“¹²⁹ Nova strategija predstavljena je u Direktivi broj 7 iz ožujka 1995. koju je Karadžić potpisao kao vrhovni komadant.¹³⁰ U Direktivi br.7 Karadžić navodi kako je konačni cilj strategije povoljan ishod pregovora, a ne vojna pobjeda. U Direktivi br. 7 naloženo je Vojsci Republike Srpske: „Što prije izvršiti potpuno fizičko odvajanje Srebrenice od Žepe, čime spriječiti i pojedinačno komuniciranje između ovih enklava. Svakodnevnim planskim i osmišljenim borbenim aktivnostima stvoriti uslove totalne nesigurnosti, nepodnošljivosti i besperspektivnosti daljnjeg opstanka i života mještana u Srebrenici i Žepi.“¹³¹ U Direktivi 7 navedena je strategija kojoj je prvostveno bio cilj uništenja civilnog stanovništva. Prva dio strategije bio je izgladnjivanje stanovništva enklave dok se samovoljno ne predaju te ja tako u Direktivi 7 naloženo vojnim organima smanjivanje i ograničavanje logističke podrške snaga UNPROFOR-a u enklavi te drugi dio strategije koji je podrazumijevao stvaranje nemogućih uvjeta za život svakodnevnim borbenim aktivnostima. U skladu s naređenjem Karadžića, Mladić je 31.ožujka 1995. potpisao Direktivu 7/1 kojom je Direktiva broj 7 pretočena u operativne vojne zadatke i u kojoj se poziva na izvođenje strateške operacije protiv

¹²⁸ R. J.DONIA, 2016., str. 243

¹²⁹ R. J. DONIA, 2016., str.249

¹³⁰ R. J. DONIA, 2015., str. 250.

¹³¹ Lara J. NETTELFIELD, Sara WAGNER, *Srebrenica nakon genocida*, Sarajevo, Institut za istoriju, 2015., str.11.

enklave.¹³² U Presudi žalbenog vijeća Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju, od 30. siječnja 2015. u predmetu Tužilac protiv Vujadina Popovića i drugih tako stoji „*Direktiva br. 7/1 Glavnog štaba predstavlja nastavak politike i ciljeva iznesenih u Direktivi br. 7, bez obzira na to da li se u njoj ponavljaju inkriminirajuće formulacije iz Direktive br. 7. U Direktivi br. 7/1, u kojoj se upućuje na Direktivu br. 7, posebno se razrađuju i konkretiziraju operacije u vezi sa enklavama Srebrenica i Žepa...*“¹³³

Nakon što su donesene političke odluke, 31. svibnja 1995. snage „Drinskog korpusa“ Vojske RS pokrenule su operaciju „Jadar 95.“¹³⁴ Snage Srba zauzeli su 31. svibnja 1995. promatračnicu Echo, koja se nalazila na jugoistoku enklave te prisilile vojnike nizozemske jedinice UN-a na bijeg iz promatračnice. Osvajanje promatračnice dovelo je do pada sela Zeleni Jadar koja je bila ključna točka Vojsci Republike Srpske za daljnje operacije. Kao odgovor na taj događaj grupa Bošnjaka izvršila je 26. lipnja 1995. iznenadni napad na obližnje srpsko selo Višnjica.¹³⁵ Napad je bio relativno malog inteziteta, spaljene su neke kuće i poginulo je nekoliko ljudi. Nakon toga napada, tadašnji komadant Drinskog korpusa, general-major Milenko Živanović, potpisao je 2. srpnja 1995. dvije zapovijedi. Zapovijedima iznosi se plan za operaciju napada na enklavu i raznim jedinicama Drinskog korpusa izdaje naređenje za stanje borbene pripravnosti. Operacija je bila kodnog imena „Krivaja 95“¹³⁶

5.3. Operacija „Krivaja 95“ razdoblje od 6. do 11. srpnja 1995., zauzimanje Srebrenice

Iscrpljivanje Srebrenice bio je dio osmišljenog plana srpskih nacionalista za konačno zauzimanje sigurnosne zone Ujedinjenih naroda. Gomilanje svih snaga Vojske RS u okolici Srebrenice značilo je skorašnji napad. Naređenje za okupaciju Srebrenice i Žepe izdano je 2. srpnja 1995. i predviđala je da „*snage za aktivnu odbranu na frontu i snage za aktivna dejstva za presjecanje i sužavanje enklava*“¹³⁷ Cilj te operacije bio je iznenadnim napadom potpuno razdvojiti i suziti enklave Srebrenicu i Žepu i na taj način eliminirati enklave. Izvori UN-a procijenili su da je do 5. srpnja 1995. Vojska RS sa 50 artiljerijskih oruđa i sa 15-20 borbenih vozila, uključujući tenkove i transportere okružila enklavu.¹³⁸ Snage Vojske RS-a, specijalnih

¹³²ICTY, *Sažetak presude Pretresnog vijeća Ratku Mladiću*, 22. studeni 2017.,

(<http://www.icty.org/x/cases/mladic/tjug/bcs/171122-sazetak-presude-bcs.pdf> (pristupljeno 28. travnja 2018.))

¹³³ICTY, *Presuda žalbenog vijeća protiv Vujadina Popovića i drugih*, predmet IT-05-88-A, 30. siječnja 2015., točka 49., stranica 20.

¹³⁴S. SELIMOVIĆ, 2017., str. 19.

¹³⁵ICTY, *Presuda Radislavu Krstiću*, 2001., točka 30, stranica 13.

¹³⁶ICTY, *Presuda Radislavu Krstiću*, 2001., točka 30, stranica 13.

¹³⁷S. SELIMOVIĆ, 2017., str. 22.

¹³⁸S. SELIMOVIĆ, 2017., str. 23.

jedinica RS, Republike Srpske Krajine i Srbije 6. srpnja 1995. godine u 3 sata i 15 minuta započele izvršenje naredbe izdane 2. srpnja 1995. i pokrenule ofenzivu na Srebrenicu, operaciju „Krivaja 95.“¹³⁹ Tokom idućih dana pet promatrački punktovi UNPROFOR-a u južnom dijelu enklave padaju jedna za drugom uslijed napredovanja snaga Vojske Republike Srpske. Neki od nizozemskih vojnika povukli su se u enklavu nakon što su njihovi položaji bili napadnuti. Posade drugih promatračkih punktova nakon tog napada predale su se Vojsci Republike Srpske. Istovremeno obrambene snage Armije BiH našle su se pod teškom vatrom i bile potisnute natrag prema gradu. Vojnici Dutchbata izvjestili su kako snage Srba čiste kuće u južnom dijelu enklave. Do večeri 9. srpnja 1995. Drinski korpus VRS-a ušao je četiri kilometara u enklavu, zaustavivši se samo jedan kilometar ispred grada Srebrenice.¹⁴⁰ Kasnije istog dana, ohrabren tim vojnim uspjehom i iznenađujućim izostankom otpora Bošnjaka i nepostojanjem nikakve značajne reakcije međunarodne zajednice, Karadžić je izdao novo naređenje kojim je Drinskom korpusu mora zauzeti grada Srebrenice. 10. srpnja 1995. situacija u samoj Srebrenici bila je napeta. Stanovnici, od kojih su neki bili naoružani preplavili su ulice grada. Pukovnik Karremans, zapovjednik nizozemskih jedinica u Srebrenici, slao je hitne zahtjeve kojima je tražio zračnu podršku NATO-a za obranu. Nikakva pomoć nije stizala do popodneva 11. srpnja 1995., kada je NATO bombardirao tenkove VRS-a koji su se primicali gradu. Avioni NATO-a pokušali su bombardirati i artiljerijske položaje VRS-a iznad grada no tu operaciju morali su prekinuti zbog slabe vidljivosti. Kasno poslijepodne 11. srpnja 1995. general Mladić trijumfalno se prošetao praznim ulicama Srebrenice i pred televizijskim kamerama izjavio: „*Evo nas 11. jula 1995. godine u srpskoj Srebrenici. Uoči još jednog velikog praznika srpskog, poklanjam sruspkom narodu ovaj grad i napokon je došao trenutak da se posle bune protiv dahija, Turcima osvetimo na ovom prostoru.*“¹⁴¹ Suočeni sa činjenicom pada Srebrenice pod kontrolu snaga VRS-a i ostalih snaga Srba na tisuće Bošnjaka izbjeglica koji su se nalazili u Srebrenice pobjeglo je u Potočare kako bi potražilo zaštitu u bazi UN-a. Planovi NATO-a za nastavak zračnih napada su odbačeni. Vojska Republike Srpske je zaprijetila da će ubiti nizozemske vojnike koji su se nalazili u zarobljeništvu te da će granatirati bazu UN-a u Potočarima izvan grada kao i okolna područja na koja je pobjeglo 20 000 do 30 000 civila.¹⁴² Njih nekoliko tisuća nahrnilo je u samu bazu UN-a dok su se drugi smjestili u obližnjim tvornicama i poljima. Iako su tamo velikom većinom bili okupljeni žene, djeca, starci i invalidi, svjedoci su procijelili da se u

¹³⁹ S. SELIMOVIĆ, 2017., str. 23.

¹⁴⁰ ICTY, *Presuda Radislavu Krstiću*, 2001., točka 33., str.14

¹⁴¹ S. SELIMOVIĆ, 2017., str. 29.

¹⁴² ICTY, *Presuda Radislavu Krstiću*, 2001., točka 34., str. 14

samoj bazi UN-a nalazilo najmanje 300 muškaraca, dok ih je u masi izvan baze bilo između 600 i 900.¹⁴³

6. Genocid nakon pada zaštićene zone Srebrenice

Situacija u Potočarima, u večernjim satima 11. srpnja 1995., postajala je sve kritičnija. Posljednji pokušaj spasa Bošnjacima bilo je organizirano povlačenje u šume. Organizirali su kolonu zajedno sa pripadnicima 28. divizije Armije BiH pokušavši se probiti prema teritoriju sjevera pod kontrolom Bošnjaka. Kolona se okupila u blizini sela Jaglič i Šušnjara i počela kretanje prema sjeveru.¹⁴⁴ Svjedoci procjenjuju kako je u koloni povlačenja bilo oko 15 000 ljudi.¹⁴⁵ Trećina muškaraca u koloni bili su Bošnjaci iz 28. divizije, nakon njih u koloni su se nalazili civili pomiješani s vojnicima, a na začelju kolone nalazila se Samostalni jedinica 28. divizije. Manji broj žene, djece i staraca kretao se kroz šume zajedno sa kolonom. Oko ponoći 11. srpnja 1995., kolona se počela kretati duž poteza Konjević polje prema Bratuncu. Tijekom 11. srpnja 1995. general Ratko Mladić i pukovnik Karremans održali su dva sastanka u hotelu „Fontana“ u Bratuncu. Na večernjem sastanku tog dana uz Mladića i Karremsa prisustvovao je predstavnik bošnjačkih civila Nesiba Mandžić.¹⁴⁶ Na tom sastanku razgovaralo se o izbjeglicama u Potočarima i mogućnosti izbijanje velike humanitarne krize. Tijekom sastanka Ratko Mladić rekao je Bošnjacima da sami odluče hoće li ostati ili otići. Rekao je također kako će vršiti provjere ima li među muškarcima u Potočarima i vojno sposobnih i ratnih zločinaca. Mladić je na tom sastanku izričito zahtijevao da pripadnici 28. divizije Armije BiH iz zaštićene zone Srebrenice „polože oružje.“¹⁴⁷ U ranim jutarnjim satima, 12. srpnja 1995. pripadnici Vojske RS sa Vojskom Jugoslavije, specijalne jedinice MUP-a RS i Srbije ušli su u Potočare sa zadatkom održavanja reda te izdvajanje vojno sposobnih muškaraca prilikom evakuacije bošnjačkog stanovništva iz baze u Potočarima. Tijekom istog dana snage Srba pokrenule su artiljeriski napada na kolonu koja je prelazila cestu na području Konjević Polje i Nove Kasabe na putu prema Tuzli¹⁴⁸ koja je bila pod kontrolom Armije BiH. Otprilike trećina muškaraca uspješno je prešla cestu i kolona je razbijena u dva dijela. Cijeli dan i noć ostatak kolone bio je izložen jakoj vatri i granatiranju. Dok je dio kolone bio izložen jakoj vatri general Mladić pojavio se u Srebrenici u pratnji televizijskih ekipa koje su ga snimale kako

¹⁴³ ICTY, *Presuda Radislavu Krstiću*, 2001., točka 37., str.15.

¹⁴⁴ ICTY, *Presuda Radislavu Krstiću, Predmet IT-98-33-T*, 2. kolovoza 2001., točka 60., stranica 22.

¹⁴⁵ ISTO

¹⁴⁶ S. SELIMOVIĆ, 2017., str. 30.

¹⁴⁷ ISTO

¹⁴⁸ ICTY, *Presuda Radislavu Krstiću, Predmet IT-98-33-T*, 2. kolovoza 2001., točka 62., stranica 23.

djeci, koja još uvijek nisu evakuirana iz Potočara, dijeli slatkiše. Osim tog čina pred kamerama, general Mladić i njegovi ljudi nisu učinili ništa kako bi olakšali uvjete života, za izbjeglice u i oko Potočara, u obliku vode i hrane.¹⁴⁹ Tokom poslijepodneva 12. srpnja 1995. u večernjim satima snage Srba počeli su zarobljavati veliki broj ljudi sa začelja kolone. Zarobljavanje su provodili na razne načine, na nekim mjestima postavljene su zasjede, na drugima Srbi su prizivali Bošnjake iz šume nagovarajući ih da se predaju obećavajući im da će se pridržavati Ženevske konvencije.¹⁵⁰ Sa nekih položaja snage Srba pucale su u šumu iz protuavionskog naoružanja ili su nosili ukradenu odjeću pripadnika UN-ovih snaga ne bi li Bošnjaci pomislili da su predstavnici UN-a ili Crvenog križa.¹⁵¹ Kako je prolazio 12. srpnja 1995. teški fizički uvjeti postali su sve gori zbog aktivne kampanje koja je povećavala paniku stanovništva. Žena, djeca i starci tijekom 12. i 13. srpnja 1995. pod kontrolom snaga VRS-a evakuirani su iz Potočara na teritorij pod kontrolom Bošnjaka blizu Kladnja.¹⁵² Kada je rano poslijepodne 12. srpnja 1995. u Potočare stigla prva grupa autobusa, izbjeglice iz Srebrenice željele su se što prije izvući od opasnosti ostajanja na području pod kontrolom snaga VRS-a. Tijekom istog dana snage VRS-a i ostalih snaga Srba počeli su izdvajati muškarce od ostalih izbjeglica u Potočarima državši ih na posebnim mjestima. Kada su se Bošnjačke izbjeglice počele ukrcavati u autobuse, vojnici VRS-a sistemski su izdvajali vojno sposobne muškarce koji su se u gužvi pokušavali ukrcati. Pripadnici Dutchbata pokušali su pratiti autobuse iz Potočara u kojima su se nalazili civili Bošnjaka. Uspjeli su ispratiti prvi konvoj izbjeglica, no nakon toga oduzeta su im vozila od strane srpskih snaga kako ne bi vidjeli što se tamo događa.¹⁵³ Izdvojeni „vojno sposobni muškarci“, među kojima su bili svi od onih najmlađih do poznih godina, odvođeni su u zgradu u Potočarima poznatu kao „bijela kuća.“¹⁵⁴ Tijekom

¹⁴⁹ ICTY, *Presuda Radislavu Krstiću, Predmet IT-98-33-T*, 2. kolovoza 2001., točka 40., stranica 16.

¹⁵⁰ *Ženevske konvencije* sadrže odredbe o zaštiti ratnih zarobljenika. Sa zarobljenicima treba uvijek postupati čovječno, štiti ih od nasilja, zastrašivanja, uvrjeda ili javne radoznalosti, ne smiju se izvrgavati osakaćivanju ili medicinskim pokusima, njihova osobnost i čast trebaju biti poštovani. Ratni zarobljenici smiju se držati u logorima koji u potpunosti zadovoljavaju higijenske i zdravstvene uvjete i koji su jednako povoljni kao oni osigurani postrojbama sile koja drži ratne zarobljenike. Zatvoriti se smiju samo zbog zdravstvenih razloga, kaznenog ili stegovnoga postupka provedenoga u skladu s međunarodnim pravilima. Ratni zarobljenici mogu biti zaposleni prema svojim sposobnostima, uz pristojne uvjete rada, ali se ne smiju upotrijebiti za radove koji su u vezi s ratnim operacijama, opasne ili škodljive za zdravlje. Časnici se ne smiju siliti na rad. U roku od jednoga tjedna nakon zarobljavanja zarobljeniku se mora omogućiti pismeno javljanje obitelji i Središnjoj agenciji za ratne zarobljenike (koju vodi Međunarodni odbor Crvenoga križa), koja prikuplja podatke i prenosi ih obiteljima. Ratni zarobljenici mogu slati i primati pisma i pošiljke koje sadrže hranu, odjeću, lijekove te predmete za njihove potrebe (knjige, vjerske predmete dr.). Nakon završetka neprijateljstva moraju se osloboditi i vratiti u domovinu bez odgađanja. (enciklopedija.hr; ratni zarobljenici <http://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=51955> (pristupljeno 12. svibnja 2018.))

¹⁵¹ ICTY, *Presuda Radislavu Krstiću, Predmet IT-98-33-T*, 2. kolovoza 2001., točka 63., stranica 23.

¹⁵² ICTY, *Presuda Radislavu Krstiću, Predmet IT-98-33-T*, 2. kolovoza 2001., točka 48., stranica 18.

¹⁵³ ICTY, *Presuda Radislavu Krstiću, Predmet IT-98-33-T*, 2. kolovoza 2001., točka 50., stranica 19.

¹⁵⁴ ICTY, *Presuda Radislavu Krstiću, Predmet IT-98-33-T*, 2. kolovoza 2001., točka 58., stranica 21.

12. srpnja 1995. započele su prve egzekucije odvojenih Bošnjaka koje su se vršile iza zgrade „Transporta“ u blizini „bijele kuće“ i u blizini potoka.¹⁵⁵ Kako se dan bližio kraju, teror se pojačavao. Krici, paljba iz puške i drugi zastrašujući zvuci mogli su se čuti tokom cijele noći.

Ujutro 13. srpnja 1995. neke izbjeglice koje su tražile vodu naišle su na hrpu tijela kod obližnjeg potoka.¹⁵⁶ Muškarci koji su bili zatočeni u „bijeloj kući“, a nisu ubijeni, ukrcavani su u zasebne autobuse, a ne one u kojima su bile žena, djeca i starci iz baze u Potočarima i odvođeni na drugo mjesto egzekucije u Bratunac. U Bratunac su kasnije i dovedeni Bošnjaci zarobljeni u koloni. Bošnjaci su držani na raznim mjestima kao što je nogometno igralište, napušteno skladište, stara škola pa čak i autobusi i kamioni kojima su tamo doveženi. Nakon što su u Bratuncu bili zatočeni do tri dana, zarobljenici su prebačeni na druga mjesta egzekucije kako bi autobusi korišteni za evakuaciju žena, djece i staraca iz Potočara bili na raspolaganju.¹⁵⁷ Do petka, 14. srpnja 1995. Bratunac je ispražnjen od Bošnjačkih muškaraca.¹⁵⁸ Drugog dana nakon zauzimanja Srebrenice od strane snaga Srba, 13. srpnja 1995. vojnici Dutchbata postali su svjesni kako su srpske snage ubili neke od Bošnjaka koji su bili izdvojeni u trenucima ukrcavanja u autobuse. Kada su vojnici Dutchbata pukovniku Josephu Kingoriju, vojnom promatraču UN na području Srebrenice obznanili kako su izdvojeni muškarci odvedeni iza „bijele kuće“ i ne vraćaju se, pukovnik Kingor zaputio se na to mjesto kao bi istražio što se događa. Kako se približavao tom mjestu začuo je pucanje, no Srbi mu nisu dozvolili da se približi mjestu egzekucije. Najveća grupa Bošnjaka iz kolone zarobljena je 13. srpnja 1995. njih nekoliko tisuća okupljeno je na livadi kod Sandića te na nogometnom igralištu u Novoj Kasabi.¹⁵⁹ Ljudi sa čela kolone čekali su što će se dogoditi sa zarobljenicima iz ostatka kolone. Kolona je 13. srpnja 1995. nastavila cestom Kalesija-Zvornik, gdje su također padali u zajede i pretepljene su daljnje žrtve. Nakon neuspješnog pokušaja 15. srpnja 1995. kako bi se domogli linije fronta koju su držali Bošnjaci, čelo kolone se napokon 16. srpnja 1995. uspjelo probiti do teritorija pod nadzorom Armije BiH. Snage Armije BiH u napadu iz pravca Tuzle pritekale su u pomoć nadolazećoj koloni probivši liniju u širinu od oko kilometar i pol.¹⁶⁰ Još jedno poprište egzekucije Bošnjaka koji su bili zatočeni, bila je zadruha izvan sela Pilica u Zvorničkoj regiji koja je bila pod kontrolom VRS-a. U egzekuciji Bošnjaka sudjelovao je i Dražen Edredmović pripadnik specijalne jedinice 10.

¹⁵⁵ S. SELIMOVIĆ, 2017., str. 33.

¹⁵⁶ ICTY, *Presuda Radislavu Krstiću, Predmet IT-98-33-T*, 2. kolovoza 2001., točka 46., stranica 18.

¹⁵⁷ ICTY, *Presuda Radislavu Krstiću, Predmet IT-98-33-T*, 2. kolovoza 2001., točka 66., stranica 25.

¹⁵⁸ J. W. HONIG, N. BOTH, 1997., str. 86.

¹⁵⁹ ICTY, *Presuda Radislavu Krstiću, Predmet IT-98-33-T*, 2. kolovoza 2001., točka 64., stranica 23.

¹⁶⁰ ICTY, *Presuda Radislavu Krstiću, Predmet IT-98-33-T*, 2. kolovoza 2001., točka 65., stranica 24.

divezantskog odreda.¹⁶¹ Prema njegovim procjenama, u odjeljenju od 8 ljudi kojem je i on pripadao, likvidiralo je 1 200 ljudi za nešto više od pet sati, od kojih je on sam ubio „samo sedamdeset.“¹⁶² Evakuacija bošnjačkog stanovništva iz baze Potočari dovršena je 13. srpnja 1995. kada su vojnici UN-a 14. srpnja 1995. obišli Srebrenicu, izjavili su da u gradu nisu pronašli niti jednog živog Bošnjaka.¹⁶³ Tisuće bošnjačkih muškaraca koji su u zarobljeništvo dospjeli nakon zauzimanja Srebrenice pogubljeni su do posljednjeg. Neki su ubijeni pojedinačno, neki u malim grupama, a neki su ubijeni na mjestima na kojima su bili privremeno zatočeni. Većina njih ubijena je isplanirani masovnim egzekucijama počevši od 13. srpnja 1995. na području sjeverno od Srebrenice. Zarobljenici koji nisu ubijeni toga dana, kasnije su autobusima odveženi na mjesta egzekucija sjevernije od Bratunca u zoni Zvorničke brigade. Egzekucije širokih razmjera na sjeveru vršene su u razdoblju između 14. i 17. srpnja 1995. Najmanje dvije grupe muškaraca dovedeni su u skladište u Kravice 14. srpnja 1995. gdje su postrojani i strijeljani. Autobusi iz Bratunca kretali su se sa zarobljenicima prema Zvorniku gdje su također izvršavane egzekucije. Mjesta egzekucija bila su škola u Grbavicama, škola u Pilici škola u Petkovicima te Dom kulture u Pilici.¹⁶⁴ Egzekucije tijekom idućih dana događala su se na više lokacija, istovremeno. Zasjede, traganje uz korištenje pasa i pogubljenja po kratko postupku vršena su 17. i 18. srpnja 1995. nad pojedincima koji su zaostali u šumi iznad ceste.¹⁶⁵ Egzekucije su se izvršavale prema utvrđenom obrascu. Muškarci su prvo odvođeni u prazne škole ili skladišta. Nakon što bi ih tamo držali neko vrijeme, odvođeni su na mjesto egzekucije. Egzekucije su se vršile na poljima koji su se nalazili na osami kako ne bi postojala mogućnost za svjedocima činova ubojstva. Odmah poslije, a nekad i tijekom pogublivanja, stizala bi mehanizacija za prekopavanje zemlje i tijela bi se pokapala na mjestima gdje su ljudi pogubljeni ili na nekoj obližnjoj lokaciji.¹⁶⁶

7. Epilog genocida u i oko Srebrenice

Obavještajna služba Sjedinjenih Američkih Država bila je prva koja je službeno objavila podatke o događajima u srpnju 1995. u i oko Srebrenice. CIA je već 13. srpnja 1995. uočila dokaze na fotografijama špijunskih satelita i U aviona da masovna ubojstva više nisu bila

¹⁶¹ J. W. HONIG, N. BOTH, 1997., str. 88.

¹⁶² J. W. HONIG, N. BOTH, 1997., str. 89.

¹⁶³ ICTY, *Presuda Radislavu Krstiću, Predmet IT-98-33-T*, 2. kolovoza 2001., točka 66, stranica 25.

¹⁶⁴ I. BULIĆ, „Praksa Suda i Tužiteljstva BiH u procesuiranju genocida u Sigurnoj zoni UN – Srebrenica 1995. Godine“, *Genocid u Bosni i Hercegovini – posljedice Presude Međunarodnog suda Pravde*, (urednik Muharem Kreso), Sarajevo, 2011., str. 442

¹⁶⁵ I. BULIĆ, 2011., str. 443.

¹⁶⁶ ICTY, *Presuda Radislavu Krstiću, Predmet IT-98-33-T*, 2. kolovoza 2001., točka 68, stranica 25.

ograničena na enklavu, nego su se odvijala i izvan nje i na očiglednoj masovnoj skali.¹⁶⁷ Za točne razmjere zločina koji su se događali u i oko Srebrenici prvi je saznao John Shattuck, pomoćnik državnog tajnika zadužen u State Departmentu za ljudska prava kada je krajem srpnja 1995. doputovao u Tuzlu.¹⁶⁸ Nakon toga 10. kolovoza 1995., SAD objavljuje prve satelitske snimke masovne grobnice u mjestu Nova Kasaba.¹⁶⁹ Na snimkama se moglo utvrditi, da su leševe Bošnjaka buldožerima zatrpavali u zajedničke masovne grobnice. Grobnice su kasnije ponovo prekopavali srpski operativci i leševe prebacivali u sekundarne grobnice na raznim lokacijama u nenaseljenim područjima.¹⁷⁰ Pad zaštićene zone Srebrenice bio je najcrnji trenutak u povijesti UN-ove misije u BiH. UN-ov izvjestitelj za ljudska prava Tadeusz Mazowiecki nazvao je sprsku akciju. „*vrlo ozbiljnim kršenjem ljudskih prava u mjeri tako velikoj da se može opisati samo kao barbarska: napad na civilno stanovništvo, ubijanje i silovanje.*“¹⁷¹ Razočaran gotovo nikakvom reakcijom Ujedinjenih naroda niti međunarodne zajednice, Mazowiecki se povukao s pozicije UN-ovog izvjestitelja za ljudska prava nakon što je podnio izvještaj o događajima u Srebrenici. Izostanak međunarodne i diplomatske reakcije vezane za Srebrenicu u srpnju 1995., dovelo je do najstrašnijeg zločina na teritoriju Europe nakon Drugog svjetskog rata. Iako je postojala skroma diplomatska aktivnost koja se bazirala na informacijama s terena, a glavni izvor informacija za nositelje međunarodnih diplomatskih aktivnosti bio je zapovjednik nizozemskih jedinica UNPROFOR-a u Srebrenici, Karremans. Osim preleta dva NATO-ova aviona u trenucima zazimanja Srebrenice Vojske Republike Srpske, gotovo ništa nije poduzeto po pitanju kako bi se zločin spriječio. Jedina konkretna diplomatska aktivnost poduzeta u trenucima zauzimanja Srebrenice bila je Rezolucija 1004 Vijeća sigurnosti UN-a 12. srpnja 1995. kojom je zatraženo da snage Srba zaustave svoju ofenzivu te da se odmah povuku iz zaštićene zone.¹⁷² Genocid u Srebrenici nije bio samo posljedica agresije Srba iz BiH i Srbije u završnim fazama, već i činjenicom da međunarodna zajednica, a osobito Ujedinjeni narodi nisu uspjeli učinkovito intervenirati. Uz genocid u Ruandi, Srebrenica je postala skraćenica za zanemarivanje dužnosti od strane međunarodne zajednice, a osobito za neuspjeh mirovnih misija Ujedinjenih naroda tijekom 1990ih.¹⁷³

¹⁶⁷ F. HARTMAN, 2015., str. 123.

¹⁶⁸ M. GRBIN, C. HODGE, 2000., str. 89.

¹⁶⁹ A. RODNIĆ, 2015., str. 124.

¹⁷⁰ R. J. DONIA, 2016., str. 242.

¹⁷¹ R. J. DONIA, 2016., str. 442.

¹⁷² A. RODNIĆ, 2015., str. 104.

¹⁷³ L. J. NETTELFIELD, S. WAGNER, 2015., str. 16.

Genocid u Srebrenici, odgovornost je međunarodne zajednice, Ujedinjenih naroda, ali i Vlade u Sarajevu. Marko Atilla Hoare¹⁷⁴ citirajući Esada Hećimovića¹⁷⁵, koji u svom članku *Kako su prodali Srebrenicu i sačuvali vlast* iznosi slijedeće činjenice: „Naličje sarajevske ofenzive bilo je napuštanje opsjednutih enklava Srebrenice i Žepa u istočnoj Bosni pred srpskim snagama u srpnju. Izetbegović, Ganić i drugi čelnici SDA u nekoliko su navrata raspravljali o tome da se Srebrenica i Žepa prepuste VRS, a da Srbi zauzvrat odstupe iz okupiranih sarajevskih predgrađa Vogošće i Ilijaša koja su razdvajala glavni grad od ostalih područja pod kontrolom Vlade. Zapovjednik 28. divizije Srebrenice Naser Orić i petnaest njegovih časnika povučeni su u ožujku 1995. iz enklave na dopunsku obuku i više se nisu ondje vratili. Bez obzira na to u lipnju se od branitelja Srebrenice zahtijevalo da pokrenu diverzantske napada na VRS kako bi dali potporu ofenzivi oko Sarajeva. General Jovan Divjak osudio je tako djelovanje kao strateško ludilo jer je priskrabilo opravdanje za srpsku protuofenzivu i okupaciju zaštićene zone. Bilo kako bilo, Generalštaba Armije BiH nije u vojnom smislu učinio ništa kako bi pomogao Srebrenici za opstanak koje je režim odabrao oslonac isključivo na međunarodnu zajednicu. Izetbegović je priznao kako se grad mogao braniti još mjesec dana da je dobio potporu Armije. Na dan kad je VRS zaposjela grad, 11. srpnja, Rasim Delić je samo pet minuta svoga 25 minuta dugog vojnog izvještaja posvetio toj neposrednoj vojnoj katastrofi. Nju je ignoriralo i vodstvo SDA, u tom trenutku posve zaokupljeno treženjem zamjene za neslužbenog potpredsjednika Ganića koji je bio ozlijeđen u prometnoj nesreći. Borbe između Nasera Orića i SDA za kontrolu nad gradom također može pomoći da se razjasni izostanak vojne koordinacije između Orića na jednoj te Generalštaba i Drugog korpusa u Tuzli na drugoj strani.“¹⁷⁶ U prilog takvom stavu, odnosno optužbama kako Vlada u Sarajevu također snosi krivicu za genocid u Srebrenici, ostavka je Harisa Silajdžića.¹⁷⁷ Silajdžić je 3. kolovoza 1995. podnio ostavku jer se suprotstavio javnoj najavi početka sarajevske ofenzive i bio ogorčen što su glavne vojne operacije pokrenute bez konzultacije s njime. Tom ostavkom iznio je optužbe kako je sarajevska ofenziva zapravo pripremala teren za srpsko osvajanje Srebrenice i Žepe.¹⁷⁸

Zauzećem Srebrenice i sedam dana kasnije Žepe, snage Srba stavili su veliki pojas „etnički čiste“ zemlje u istočnom dijelu Bosne i Hercegovine pod svoju kontrolu. Ukupan broj

¹⁷⁴ Britanski povjesničar i profesor sa sveučilišta Kingston u Londonu. Veliki dio područja svoga rada posvetio je događajima na prostorima bivše Jugoslavije.

¹⁷⁵ Novinar i politički analitičar iz Bosne i Hercegovine

¹⁷⁶ Marko Atilla HOARE „Civilno-vojni odnosi u Bosni i Hercegovini 1992.-1995.“, *Rat u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini 1991-1995.*, (urednici Branko Magaš i Ivo Žanić), Zagreb-Sarajevo, 1999., str. 225.

¹⁷⁷ Predsjednik Vlade BiH i političar izvan političkog kruga tadašnjeg predsjednika Alije Izetbegovića

¹⁷⁸ M. A. HOARE, 1999., str. 226.

ubijenih u razdoblju od 10. do 19. srpnja 1995., odnosno eshumiranih i identificiranih, do srpnja 2017. iznosi 6 662 srebreničke žrtve.¹⁷⁹ Još uvijek se traga za otprilike tisuću nestalih, a konači broj žrtava na Popisu Tužiteljstva Međunarodnog kaznenog suda za Jugoslaviju iz 2005. s imenima nestalih i mrtvih osoba u vezi s padom Srebrenice prema stanju od rujna 2005. iznosi 7 661 žrtava.¹⁸⁰ Problem koji se pojavljuje kod utvrđivanja točnog broja ubijenih u razdoblju od 10. do 19. srpnja 1995. žrtve su koje nisu eshumirane te se vode kao nestale. Dodatni problem kod utvrđivanja jesu i takozvane sekundarne masovne grobnice u koje su se posmrtni ostaci prebacivali iz drugih masovnih grobnica s ciljem da se prekriju tragovi zločina.¹⁸¹ Tužiteljstvo Međunarodnog kaznenog suda za Jugoslaviju, kako se navodi u Prvostupanjskoj presudi Radislavu Krstiću od 1996. sprovelo je eshumaciju 21 gorobnice za koje su pretpostavlja da su vezane sa zauzimanjem Srebrenice. Od 21 eshumirane grobnice, njih 14 bile su primarne grobnice, a ostalih sedam grobnica bile su sekundarne.¹⁸² Na osnovi forenzički ispitivanja može se zaključiti da većina osoba čija su tijela eshumirana nisu poginuli u borbi već su ubijeni tijekom masovnih pogubljenja.¹⁸³ Iz predloženih forenzičkih dokaza vidljivo je kako su snage Srba tijekom rujna i listopada 1995. otkopale mnoge od primarnih masovnih grobnica i tijela ponovo zakopale na još zabačenije lokacije.¹⁸⁴

Točan broj žrtava ni u jednom zločinu ovakvih razmjera posebice kad je on kategoriziran kao genocid nije lako utvrditi. Raspravno vijeće u slučaju Radislava Krstića, iznijelo je stav kako su snage Srba nakon pada Srebrenice, pogubile vrlo vjerojatno između 7 000 i 8 000 muškaraca.¹⁸⁵ Broj žrtava odnosno razmjernost zločina nije presudan kod utvrđivanja genocida, već postojanje namjere za takve zločine i ciljane skupina za koje postoje evidentni dokazi. U ovom slučaju, genocida u Srebrenici u srpnju 1995. postoje dokumenti koji su dokaz genocidne namjere kao i ciljane skupina koja je u ovom slučaju grupa Bošnjačkih muškaraca koja se nalazila na teritoriju Srebrenice u vrijeme zločina genocida. Međunarodni kazneni sud za bivšu Jugoslaviju tako je ustvrdio da su srpske snage pogubile sve muškarce

¹⁷⁹ Telegram, „Pokopani su ostaci 71 žrtve genocida u Srebrenici; na komemoraciju nije došao nitko iz srpske vlade“ (<https://www.telegram.hr/politika-kriminal/pokopani-su-ostaci-71-zrtve-genocida-u-srebrenici-na-komemoraciju-nije-dosao-nitko-iz-srpske-vlade/>) (pristupljeno 6. svibnja 2018.)

¹⁸⁰ Ewa TABEAU, *Rat u bojkama, Demografski gubici u ratovima na teritoriju bivše Jugoslavije od 1991 do 1999.*, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, str. 518.

¹⁸¹ A. RODNIĆ, 2015., str. 24.

¹⁸² ICTY, *Presuda Radislavu Krstiću, Predmet IT-98-33-T*, 2. kolovoza 2001., točka 71., stranica 26-27.

¹⁸³ ICTY, *Presuda Radislavu Krstiću, Predmet IT-98-33-T*, 2. kolovoza 2001., točka 75, stranica 29.

¹⁸⁴ ICTY, *Presuda Radislavu Krstiću, Predmet IT-98-33-T*, 2. kolovoza 2001., točka 78, stranica 30.

¹⁸⁵ ICTY, *Presuda Radislavu Krstiću, Predmet IT-98-33-T*, 2. kolovoza 2001., točka 84, stranica 33.

koji su im pali u ruke, od tinejdžera do osamdesetogodišnjaka, ne praveći nikakvu razliku između boraca i onih koji nisu bili pod oružjem.¹⁸⁶

8. Presude u slučaju genocida u Srebrenici

Ratni zločini u Bosni i Hercegovini predstavljaju najnehumanija djela viđena u Europi od Drugog svjetskog rata. Istina o žrtvama, stradanjima, nestalima, mučenima, silovanima, materijalne štete potaknule su žrtve tih agresija traženju pravde pred zakonom za sve one koji su činili ta nadjela. To je svakako poticaj uspostavljanja povjerenja i izgradnje demokratskog društva u samoj Bosni i Hercegovini, ali i u cijeloj regiji koja je obuhvaćena agresijom nakon raspada Jugoslavije. Suočavanje s prošlošću jedan je od glavnih uvjeta za stabilnu i perspektivnu budućnost. Za utvrđivanje činjenica o ratnim zločinima u Bosni i Hercegovini veliku ulogu ima Međunarodni kazneni sud za bivšu Jugoslaviju. Međunarodni kazneni sud za bivšu Jugoslaviju, kako stoji u Članku 1. Statuta tog suda, nadležan je za kažnjeno gonjenje osoba odgovornih za teško kršenje međunarodnog humanitarnog prava počinjenog na teritoriju bivše Jugoslavije od 1991. godine.¹⁸⁷ U istom Statutu Članak 4 stoji kako je Sud nadležan i za kazneno gonjenje osoba koje su počinile genocid koji je definiran u drugoj stavki istog članka. Upravo u tome vidi se najveća važnost jer je Sud donio pravnu presudu za „zločin nad zločinima.“ Međunarodni kazneni sud za bivšu Jugoslaviju 2001. godine za zločine počinjene u Srebrenici osudio je generala Radislava Krstića okarakterizirajući njegov zločin kao genocid te je ta odluka potvrđena i drugostupanjskom presudom. Navedena presuda za genocid, generalu Krstiću velikog je značaja, prije svega iz sljedećih razloga: 1) ovom presudom onemogućene su špekulacije o tome da li je ili ne u Bosni i Hercegovini odnosno u Srebrenici izvršen genocid, 2) izrečenom kaznom trebali bi biti zadovoljeni zahtjevi specijalne i generalne prevencije, čime je svjetskoj javnosti stavljeno do znanja da se izvršenje genocida bilo gdje u svijetu neće tolerirati i da će biti kazneno gonjeni i adekvatno sankcionirani, osobito u činjenica osnivanja stalnog Međunarodnog kaznenog suda, 3) presuda generalu Krstiću bila je od kapitalne važnosti za postupak koji je vođen pred Međunarodnim sudom u Haagu u slučaju tužbe koju je Bosna i Hercegovina vodila Protiv Srbije i Crne Gore budući da je bila jedan od krunskih dokaza o počinjenju genocida.¹⁸⁸ Suđenja za odgovornost počinjenja zločina genocida nakon pada zaštićene zone UN-a u

¹⁸⁶ F. HARTMAN, 2015., str. 123.

¹⁸⁷ ICTY, *Ažurirani statut Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju*, rujan 2009., str.4.

(http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statute_sept09_bcs.pdf (pristupljeno 28. travnja 2018.))

¹⁸⁸ Z. SEIZOVIĆ, G. ŠIMIĆ, 2013., str. 119.

Srebrenici, najveći broj procesa vodio se ili se vodi pred Međunarodnim kaznenim sudom za bivšu Jugoslaviju te pred Sudom Bosne i Hercegovine u Sarajevu.

U srpnju 2014. godine Okružni sud u Haagu djelomično je uvažio tužbu obitelji žrtava genocida u Srebrenici protiv države Nizozemske i njenih vojnih snaga koji su u okviru mirovne misije Ujedinjenih naroda u Bosni i Hercegovini osiguravali zaštićenu zonu Srebrenice u vrijeme kad je genocid izvršen. Presudom Okružnog suda, Nizozemska je proglašena krivom za stradanje samo onih Srebreničana koji su pripadnici Nizozemskih jedinica 13. srpnja 1995. godine iz svoje vojne baze u Potočarima predali srpskim snagama koje su zauzele Srebrenicu, no za stradanje onih koji se nisu nalazili unutar baze u Potočarima Nizozemska je oslobođena odgovornosti¹⁸⁹. Pojedinačnu kaznenu prijavu protiv Thomasa Karremansa, bivšeg zapovjednika nizozemskih jedinica u Srebrenici i njegove suradnika podnio je Hasan Nuhanović koji je u to vrijeme radio kao prevoditelj. Nizozemski sud 2013. godine, a 2015. godine nakon žalbe, donio odluku kojom Karremans i njegovi pomoćnici neće biti procesuirani.¹⁹⁰ Suđenja u slučaju genocida u Srebrenici traju više od dva desetljeća te još uvijek nisu donesene sve konačne presude.

8.1. Presuda Međunarodnog suda u Haagu

Bosna i Hercegovina 20. ožujka 1993. podnijela je tužbu pred Međunarodnim sudom u Haagu protiv tadašnje Federalne Republike Jugoslavije (kasnije Srbija i Crna Gora) zbog povrede Konvencije o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida.¹⁹¹ Iako je taj postupak pokrenut prije događaja u i oko Srebrenice u srpnju 1995. godine tužba je s godinama dopunjena. Nakon javnih rasprava u prirodu od veljače do svibnja 2006. godine Međunarodni sud u veljači 2007. donio je presudu. Presudom od 26. veljače 2007. godine, Međunarodni sud u Haagu u slučaju tužbe Bosne i Hercegovine protiv Srbije i Crne Gore za genocid ustvrdio da masovna ubojstva i ostali zločini počinjeni tijekom agresije na cijelom teritoriju Bosne i Hercegovine nisu popraćeni posebnom namjerom koja definira zločin genocida. Međutim, Sud je utvrdio da su ubojstva u Srebrenici bila posvećena posebnoj namjeri da se dijelom uništi skupina Bošnjaka na tom području i da se u Srebrenici doista dogodio genocid. Sud je tom presudom utvrdio da je Republika Srbija povrijedila svoju obavezu sadržanu u članku 1.

¹⁸⁹ Adnan RODNIĆ, *Živjeti Srebrenicu*, Izdavač: Fondacija Henrich Boll, Ured za Bosnu i Hercegovinu, Sarajevo, 2015.str., 47

¹⁹⁰ A. RODNIĆ, 2015., str.47.

¹⁹¹ Maja Sahadžić, „Razmatranje Presude Međunarodnog suda Pravde u sporu koji se odnosi na primjenu Konvencije o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida iz 1948. Godine (Bosna i Hercegovina protiv Srbije i Crne Gore) – značaj presude Međunarodnog suda pravde za Bosnu i Hercegovinu“, *Genocid u Bosni i Hercegovini – posljedice Presude Međunarodnog suda Pravde*, (urednik Muharem Kreso), Sarajevo, 2011, str. 315.

Konvencije o genocidu kako bi spriječila genocid u Srebrenici. Sud je također ustvrdio kako je Republika Srbija kao tužena strana prekršila svoju obavezu kažnjavanja odgovornih osoba za počinjenje genocida, uključujući i nesuradnju s Međunarodnim kaznenim sudom za bivšu Jugoslaviju.

8.2. Presude Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju

Vijeće sigurnosti Ujedinjenih naroda, u vremenu dok su sukobi na prostoru bivše Jugoslavije, bili na vrhuncu, jednoglasno je usvojilo Rezolucija broj 827 kojom je formalno osnovan Međunarodni kazneni sud za bivšu Jugoslaviju. Rezolucija br. 827 usvojena je 25. svibnja 1993. u kojoj izražavajući „*krajnju zabrinutost zbog daljnjih izvještaja o široko rasprostranjenim i flagrantnim kršenjima međunarodnog humanitarnog prava koja se događaju na teritoriju bivše Jugoslavije, posebno u Republici Bosni i Hercegovini, uključujući izvještaje o masovni ubojstvima, masovno organizirani i sistemskim zatočenjima i silovanjima žena te o nastavku praske „etničkog čišćenja“ čiji je cilj, pored ostalog, osvajanje i zadržavanje teritorija*“¹⁹². Osnivanjem ovog Suda poduzete su mjere kojima će osobe odgovorne za zločine biti i pravno odgovorne. Međunarodni kazneni sud za bivšu Jugoslaviju prestao je s djelovanjem 31. prosinca 2017. godine, a neriješene predmete preuzeo je Mehanizam za međunarodne kaznene sudove

Prvu pravosnažnu presudu za podržavanje i pomaganje genocida u Srebrenici Sud za bivšu Jugoslaviju izrekao je načelniku štaba komadanta Drinskog korpusa Vojske Republike Srpske, koji je 13. srpnja 1995. imenovan za komadantna Drinskog Korpusa, Radislavu Krstiću¹⁹³. Prvobitna optužnica podignuta je 2. studenog 1998, nakon koje je 2. prosinca 1998. i uhićen. Nakon podizanje dopunjene optužnice 27. listopada 1999., suđenje započinja 13. ožujka 2000. godine. Po Presudi Raspravnog vijeća, 2. kolovoza 2001. je osuđen za genocid, zločine protiv čovječnosti i kršenje zakona ili običaja ratovanja na 46 godina zatvora, a 19. travnja 2004. Presudom Žalbenog vijeća osuđen za pomaganje i podržavanje genocida, zločina protiv čovječnosti i kršenje zakona ili običaja ratovanja na 35 godina zatvora.¹⁹⁴ Krstiću je bilo suđeno za njegovu ulogu u genocida, a ne kao osobi koja je planirala genocid. Suđenje Radislavu Krstiću razotkrilo je logističke pojedinosti, koje su bitne kod pravne kategorizacije genocida, neopohodne za izvršenje egzekucija, uključujući pripremu transporta,

¹⁹² Ujedinjeni narodi, Vijeće sigurnosti, *Rezolucija br.827*, (http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statut_827_1993_bcs.pdf) (pristupljeno 28.travnja 2018.)

¹⁹³ A. RODNIĆ, 2015.str., 45.

¹⁹⁴ ICTY, *Podaci o predmetu (IT-98-33) Radislav Krstić* (http://www.icty.org/x/cases/krstic/cis/bcs/cis_krstic_bcs.pdf) (pristupljeno 7. svibnja 2018.)

mjesto zatočenja, odabri straže, poveze za oči, streljačke vodove te mehanizaciju koja je koja je vršila ukop žrtava. Sud je međutim ustvrdio kako nije moguće utvrditi točan datum kada je donesena odluka da se ubiju svi vojno sposobni bošnjački muškarci.¹⁹⁵

Zdravko Tolomir, pomoćnik komadantna za obavještajno-sigurnosne poslove Glavnog štaba Vojske Republike Srpske, presudom Raspravnog vijeća 12. prosinca 2012., a i Presudom Žalbenog vijeća 8. travnja 2015., osuđen je na kaznu doživotnog zatvora po točkama optužnica za genocid, udruživanje radi izvršenja genocida, zločine protiv čovječnosti i kršenja zakona ili običaja ratovanja. Preminuo je u veljači 2016. čekajući prebacivanje u državu u kojoj je trebao izdržavati kaznu.¹⁹⁶ Vujadin Popović, potpukovnik i pomoćnik načelnika za sigurnost u Drinskom korpusu Vojske Republike Srpske presudom Žalbenog vijeća 30. siječnja 2015. godine proglašen je krivim za zločin genocida, zločine protiv čovječnosti i kršenja zakona ili običaja ratovanja.¹⁹⁷ Istom optužnicom proglašen je krivim i Ljubiša Beara, pukovnik i načelnik sigurnosti Glavnog štaba VRS-a po istim točkama optužnice kao i Popović također na doživotnu kaznu zatvora te Drago Nikolić, načelnik sigurnosti Zvorničke brigade za pomaganje i podržavanje genocida osuđen na 35 godina zatvora.¹⁹⁸ Za zločine u Srebrenici pred Međunarodnim kaznenim sudom za bivšu Jugoslaviju osuđeni su visoki vojni i policijski službenici Vojske Republike Srpske: Momir Nikolić na 20 godina, Radivoje Miletić na 18 godina, Dragan Obranović na 17 godina, Ljubomor Borovčanin na 17 godina, Vidoje Blagojević 15 godina, Vinko Pandurević na 9 godina, Milan Gvero na 5 godina zatvora te Dražen Erdemović koji je nakon nagodbe sa tužiteljstvom osuđen na pet godina zatvora.¹⁹⁹

Tužiteljstvo Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju podiglo je optužnice protiv Radovana Karadžića i Ratka Mladića 24. srpnja 1995. zbog masovnih zločina tijekom rata u Bosni i Hercegovini. Optužnica u 16 točaka krivila ih je za genocid, nezakonito zatvaranje civila, granatiranje civilnih skupova, uništavanje vjerskih objekata, oduzimanje i pljačke imovine, korištenje talaca u živom zidu i za druge teške zločine. Navedena optužnica podignuta je desetak dana nakon zločina u i oko Srebrenice te ona nije spominjala te događaje. U studenom 1995. godine tužiteljstvo je dopunilo optužnicu kojima se Karadžić i Mladić terete za genocid u Srebrenici. Od podizanja optužnice Karadžić i Mladić postali su

¹⁹⁵ F. HARTMAN, 2015., str. 132-133.

¹⁹⁶ ICTY, *Podaci o predmetu (IT-05-88/2) Zdravko Tolomir* (http://www.icty.org/x/cases/tolimir/cis/bcs/cis_tolimir_bcs.pdf (pristupljeno 7. svibnja 2018.))

¹⁹⁷ A. RODNIĆ, 2015., str., 46.

¹⁹⁸ A. RODNIĆ, 2015., str., 46.

¹⁹⁹ A. RODNIĆ, 2015.str., 46

međunarodni bjegunci. Radovan Karadžić, predsjednik Republike Srpske u vremenu agresije na Bosnu i Hercegovinu, nakon potpisivanja Daytonskog sporazuma povlači se s političke scene i izbjegava uhićenje te odgovaranje za ratne zločine počinjene u Bosni i Hercegovini. Punih 13 godina uspio se skrivati pod drugim identitetom kao doktor Dragan Dabić²⁰⁰. Nakon anonimne dojave beogradskoj policiji te nakon nekog vremena praćenja, Karadžić je uhićen 18. lipnja 2008. godine u Novom Beogradu.²⁰¹ Presudom Raspravnog vijeća 24. ožujka 2016. godine Karadžić je proglašen krivim za genocid, zločine protiv čovječnosti i kršenje zakona i običaja ratovanja koje su počinile srpske snage tijekom agresije u Bosni i Hercegovini od 1992. do 1995. te je osuđen za genocid počinjen na području u i oko Srebrenice 1995. godine te za progon, istrebljenje, ubojstvo, deportaciju, prisilno premještanje, pretupravne napadne na civile i uzimanje taoca. Oslobođen je krivnje po optužnici za genocid u drugim općinama u Bosni i Hercegovini tijekom 1992. Izrečena mu je kazna zatvora od 40 godina.²⁰² 22. lipnja 2016., Tužiteljstvo i Radovan Karadžić podnose najave žalbe pred Međunarodnim mehanizmom za kaznene sudove. Tužiteljstvo i Karadžić podnose svoje žalbe na presudu Raspravnog vijeća 5. prosinca 2016.²⁰³ Žalbena rasprava u predmetu Karadžića trajala je 23. i 24. travnja 2018. godine u kojem Karadžićeva obrana zatražila od Žalbenog vijeća poništenje presude ili novi postupak u slučaju njegovih optužbi. Prema riječima predsjedavajućeg suca Žalbenog vijeća drugostupanjska presuda može se očekivati u prosincu 2018. godine.

Optužnica protiv Ratka Mladića podignuta je 24. srpnja 1995. godine te dopunjena optužnica po kojoj se tereti za genocid u Srebrenici 16. studenog 1995. godine. Uhićen je u Srbiji 26. svibnja 2011. godine. Suđenje je počelo 16. svibnja 2012. godine, a izvođenje dokaza trajalo je više od četiri godine. Ratku Mladiću sudilo se po 11 točaka Optužnice za zločine koji je počinio kao komadant Glavnog štaba Vojske Republike Srpske u razdoblju od 12. svibnja 1992. do 30. studenog 1995. godine²⁰⁴. U Optužnici se tereti po dvije točke genocida, pet točaka za zločine protiv čovječnosti, četiri točke kršenja zakona i običaja ratovanja na

²⁰⁰ Jutarnji list, Velika ispovijest ratnog zločinca; Kako je Radovan Karadžić postao dr.Dabić: „Prvo sam se skrivao, a onda sam izašao među ljude“ (<https://www.jutarnji.hr/vijesti/svijet/velika-ispovijest-ratnog-zlocinca-kako-je-radovan-karadzic-postao-dr-dabic-prvo-sam-se-skrivao-a-onda-sam-izasao-medu-ljude/5995881/>) (pristupljeno 6. svibnja 2018.)

²⁰¹ R. J. DONIA, 2016., str. 291.

²⁰² ICTY, *Podaci o predmetu (IT-95-5/18) Radovan Karadžić*, (http://www.icty.org/x/cases/karadzic/cis/bcs/cis_karadzic_bcs.pdf) (pristupljeno 7. svibnja 2018.)

²⁰³ Mehanizam za međunarodne kaznene sudove, Karadžić, Radovan (MICT-13-55) (<http://www.unmict.org/bcs/cases/mict-13-55>) (pristupljeno 7. svibnja 2018.)

²⁰⁴ ICTY, *Četvrta izmijenjena optužnica Ratku Mladiću, Predmet br. IT-09-92-PT*, 27. prosinca 2011.točka 2., str. 2.

području Sarajeva, Srebrenice i 15 općina u Bosni i Hercegovini.²⁰⁵ Raspravno vijeće Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju donijelo je 22. studenog 2017. godine po kojoj se Ratko Mladić proglašavam krivim za genocid u Srebrenici te ostalih 10 točaka optužnice dok je oslobođen za genocid u 15 općina istočne Bosne i Hercegovine jer je Vijeće zaključilo kako počinjeni zločini nisu imali obilježje genocida. Osuđen je na doživotnu kaznu zatvora.

8.3. Sud Bosne i Hercegovine u slučaju genocida u i oko Srebrenici

Prvo suđenje za genocid počinjen 1995. u i oko Srebrenice započelo 2006. godine pred Odjelom za ratne zločine Suda Bosne i Hercegovine, utemeljenog kao dio Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju.²⁰⁶ Pred Sudom Bosne i Hercegovine odnosno Odjelom za ratne zločine Suda Bosne i Hercegovine sudi se bivšim pripadnicima policijskih i vojnih snaga Republike Srpske. Pred Odjelom za ratne zločine Suda Bosne i Hercegovine sudi se samo za najteže zločine počinjene u i oko Srebrenice dok se najveći broj slučajeva kazneno procesuiraju pred kantonalnim i okružnim sudovima širom Bosne i Hercegovine. Za jedan broj osuđenih pred Sudom Bosne i Hercegovine za genocid, Ustavni sud Bosne i Hercegovine zatražio je ponovno suđenje zbog primjene Krivičnog zakona BiH umjesto Kaznenog zakona bivše Jugoslavije, koji je za počinitelje blaži, a bio je važeći u vrijeme kad su zločini počinjeni.²⁰⁷ Suđenja pred Sudom Bosne i Hercegovine Odjel za ratne zločine u slučaju genocida u Srebrenici još uvijek traju.

²⁰⁵ ICTY, *Sažetak presude Pretresnog vijeća Ratku Mladiću*

(<http://www.icty.org/x/cases/mladic/tjug/bcs/171122-sazetak-presude-bcs.pdf> (pristupljeno 30. travnja 2018.))

²⁰⁶ Jutarnji list. „*Počelo prvo suđenje za genocid u Srebrenici pred Sudom BiH*“,

(<https://www.jutarnji.hr/arhiva/pocelo-prvo-sudenje-za-genocid-u-srebrenici-pred-sudom-bih/3326429/>

(pristupljeno 7. svibnja. 2018.))

²⁰⁷ A. RODNIĆ, 2015. str.47.

9. Zaključak

Srebrenica je danas grad, općina koja 23 godine nakon pokolja koji je izvršen nad srebreničkim Bošnjačkim stanovništvom još uvijek trpi posljedice. Demografski slika najbolji je pokazatelj onoga što se zapravo dogodilo u Srebrenici u srpnju 1995. godine. Zločin koji je pravno potvrđen kao onaj najgori, zločin nad zločinima, genocid. Pravosnažnim sudskim presudama pokolj u Srebrenici, kategoriziran je kao genocid. Tim odlukama zločin je samo dobio svoje ime, što ni ne umanjuje ni ne uvećava tragediju koja se dogodila. Kao što piše u Konvenciji o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida, ne činjene ništa da se spriječi taj zločin također stavlja dio odgovornosti i na one koji nisu sudski procesuirani niti snose ikakve odgovornosti, osim možda moralnih. Evidentno je da je strašan zločin počinjen, osuda onih koji su odgovorni za njega, samo je mala utjeha za one koji danas trpe posljedice genocida, a nikakva utjeha za žrtve.

Događaji u Srebrenici tijekom svih godina agresije na Bosnu i Hercegovinu nisu izdvojen slučaj jer ono što se dogodilo u Srebrenici, dogodilo se i tijekom agresije na Hrvatsku u Vukovaru u studenom 1991. te u mnogim drugim gradovima Bosne i Hercegovine i Hrvatske tijekom srpske agresije 1990ih. Genocid u Srebrenici samo je vrhunac zločinačke agresije Srbije na republike bivše Jugoslavije. Više od dva desetljeća, nakon genocida, nakon svih dokaza, nakon svih eshumiranih i identificiranih žrtava srpska zajednica kako u Bosni i Hercegovini tako i u Srbiji još uvijek negira taj zločin. Srbijanska zajednica genocid u Srebrenici naziva „lažima Zapada“ i „muslimanskim izmišljotinama.“²⁰⁸ Bivši srbijanski predsjednik Boris Tadić nije zaniijekao zločin počinjen u Srebrenicu, ali hrvatsku oslobodilačku operaciju „Oluja“ usporedio je sa Srebrenicom i zatražio međunarodnu osudu Hrvatske zbog zločina nad Srbima počinjenim poslije Oluje što je samo taktika nove proizvodnje zaborava kojom se istina o Srebrenici nastoji poistovjetiti s lažima o „Oluji.“²⁰⁹

Genocid u Srebrenici politička je odgovornost svih koji nisu učinili ništa da se on spriječi. Nešto više od godinu dana nakon genocida u Ruandi, Svijet je još jednom bio svjedok strašnog zločina s velikim brojem žrtava. Suđenja, rasprave, polemike, znanstveni skupovi o temi genocida u Srebrenici bitan su čimbenik da se tako nešto ne zaboravi i da se povijest ne ponovi. Nažalost, i danas smo svjedoci ratova, agresije i sličnih događaja širom Svijeta. Povijest je ta koja bi nas trebala učiti jer ako ne naučimo osuđeni smo je ponavljati.

²⁰⁸ M. TUĐMAN, 2005., str. 49.

²⁰⁹ ISTO

10.Literatura

1. Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, *Popis stanovništva, domaćinstva i stanova u Bosni i Hercegovini 2013., Rezultati popisa*, Sarajevo 2016.
2. BEGIĆ, Kasim I., *Bosna i Hercegovina od Vanceove misije do Daytonskog sporazuma*, Bosanska knjiga, Sarajevo, 1997.
3. BELJO, Ante, *Genocidom do istrebljenja, srpski zločini: Bosna i Hercegovina, sjeverozapadna Bosna*, Hrvatski informativni centar: izdavačka udruga zajednice Hrvata sjeverozapadne Bosne, Zagreb, 1995.
4. BOJIĆ, Mehmedalija, *Historije Bosne i Bošnjaka (VII-XX vijeka)*, TKD Sahinpašić, Sarajevo, 2001.
5. BRUNETEAU, Bernard, *Stoljeće genocida, nasilje, masakri i genocidne metode od Armenije do Ruande*, Politička kultura, Zagreb, 2005.
6. BULIĆ, Ibro, „Praksa Suda i Tužiteljstva BiH u procesuiranju genocida u Sigurnoj zoni UN – Srebrenica 1995. godine“, *Genocid u Bosni i Hercegovini – posljedice Presude Međunarodnog suda Pravde*, urednik Muharem Kreso, Sarajevo, 2011, str. 384-455.
7. CIGAR, Norman, *Genocid u Bosni: politika „etičkog čišćenja“*, Bosanski kulturni centar, Sarajevo, 1998.
8. CIGAR, Norman, „Srpski ratni napor i okončanje rata“, *Rat u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini 1991-1995.*, ur. Branko Magaš i Ivo Žanić, Zagreb-Sarajevo, 1999., 229-254.
9. DEGAN, Vladimir-Đuro, „Zločin genocida pred međunarodnim sudom“, *Zbornik PFZ*, 58, (1 -2), 2008.; 77-95
10. DEGAN, Vladimir-Đuro, „Zločin genocida pred međunarodnim sudom u Haagu“, *Zbornik radova pravnog fakulteta u Splitu*, god.53, 2/2016.; 329-376
11. DONIA, Robert J., *Radovan Karadžić – Uzroci, postanak, uspon genocida u Bosni i Hercegovini*, University Press, Sarajevo, 2016.
12. FABIJANIĆ, GAGRO, Sandra, ŠKORIĆ, Marissabell, „Zločin genocida u praksi međunarodnih kaznenih ad hoc tribunala“, *Zbornik PFZ*, 58, (6), 2008.; 1387 -1420.

13. FABIJANIĆ, GAGRO, Sandra, VUKAS, Budislav, „Pravna priroda i politička pozadina oružanih sukoba u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini“, *Zbornik PFZ*, 58 (5), 2008, str 1159-2000
14. GELO, Jakov, *Stanovništvo Bosne i Hercegovine: narodnosni sastav po naseljima*, Zagreb, Državni zavod za statistiku, 1995.
15. GRBIN, Mladen, HODGE, Carole, *Sigurnost i stabilnost u jugoistočnoj Europi : izgradnja povjerenja u bivšoj Jugoslaviji*, Durieux, Zagreb, 2000.
16. HARTMAN, Florenc, *Krv realpolitike – Afera Srebrenca*, Buybook, Sarajevo/Zagreb, 2015.
17. HOARE, Attila, Marko, „Civilno-vojni odnosi u Bosni i Hercegovini 1992.-1995.“, *Rat u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini 1991-1995.*, urednici Branko Magaš i Ivo Žanić, Zagreb-Sarajevo, 1999. , 207-228
18. HODGE, Carol, *Velika Britanija i Balkan*, Detecta, Zagreb, 2007.
19. HONIG, Jan Willem, BOTH, Norbert, *Srebrenica-hronika ratnog zločina*, Ljiljan, Sarajevo, 1997.
20. Human Rightst Watch, *The Fall of Srebrenica and the Failure of UN Peacekeeping Bosnia and Herzegovina*, Volumen 7, No.13, 1995.
21. IBIŠEVIĆ, Besim, *Srebrenica (1987-1992)*, Amsterdam, 1999.
22. ICTY, *Četvrta izmijenjena optužnica Ratku Mladiću, Predmet br. IT-09-92-PT*, 27. prosinca 2011.
23. ICTY, *Presuda protiv Vujadina Popovića i drugih, Predmet IT-05-88-A*, 30. siječnja 2015.
24. ICTY, *Presuda Radislavu Krstiću, Predmet IT-98-33-T*, 2. kolovoza 2001.
25. KAROVIĆ, S Admir, „Kaznena djela protiv čovječnosti i međunarodnog prava“, *Polic.sigur. (Zagreb)*, godina 21. (2012), broj 4, str.790-799
26. KASAPOVIĆ, Mirjana, „Bosna i Hercegovina 1992-1995: građanski rat, izvanjska agresija ili oboje?“, *Politička misao*, god. 52, br. 2, 2015., str 37-61
27. LAPENDA, Stjepan, *Srebrenica paradigma genocida nad Bošnjacima*, „*Le Figaro*“ 2000-2006., Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, Sarajevo, 2008.
28. LUČIĆ, Ivica (Ivo), *Uzroci rata Bosna i Hercegovina od 1980.-1992. godine*, Despot Infinitus d.o.o., Zagreb, 2013.
29. LUČIĆ, Ivica, „Bosna i Hercegovina od prvih izbora do međunarodnog priznanja“, *Časopis za suvremenu povijest*, br. 1., 107.-140. (2008)

30. MALCOM, Noel, *Bosna – kratka povijest*, Buybook, Sarajevo, 2011.
31. MARUŠIĆ, Bartol, „Tumačenje i primjena definicije genocida kroz presude MKSJ-a“, *Polemos* 20 (2017.) 1-2; 53-82
32. MRDULJAŠ, Saša, „Prvi međunarodni pokušaj unitarizacije Bosne i Hercegovine: Vance-Owenov plan (2. siječnja 1993.)“, *National security and the future*, Vol.10 No.2 Listopad 2009. Izvorni znanstveni članak, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar – Područni centar Split, Split, Republika Hrvatska 117-149
33. NETTELFIELD, Lara J., WAGNER Sarah, *Srebrenica nakon genocida*, Institut za istoriju, Sarajevo, 2015.
34. ORIĆ, Naser, *Srebrenica svjedoči i optužuje*, Općina Srebrenica, Srebrenica, 1995.
35. RATHFELDER, Erich, *Rat u Bosni i Hercegovini*, Durieux, Zagreb, 2000.
36. Republika Bosna i Hercegovina, Državni zavod za statistiku Republike Bosne i Hercegovine, *Nacionalni sastav stanovništva – Rezultati za Republiku po opštinama i naseljenim mjestima 1991.*, Sarajevo, prosinac 1993.
37. SAZADŽIĆ, Maja, „Razmatranje Presude Međunarodnog suda Pravde u sporu koji se odnosi na primjenu Konvencije o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida iz 1948. Godine (Bosna i Hercegovina protiv Srbije i Crne Gore) – značaj presude Međunarodnog suda pravde za Bosnu i Hercegovinu“, *Genocid u Bosni i Hercegovini – posljedice Presude Međunarodnog suda Pravde*, urednik Muharem Kreso, Sarajevo, 2011, str. 315.-335.
38. SEIZOVIĆ, Zarije, ŠIMIĆ Goran, “ Nadležnost Međunarodnog krivičnog suda za zločin genocida kao faktor generalne prevencije“, *DIJALOG* 1-2 (2013) Časopis za filozofiju i društvenu teoriju, Sarajevo str 105-126
39. SELIMOVIĆ, Sead, Istina o Srebrenici i genocidu nad Bošnjacima: u povodu šeste knjige „Monumenta Srebrenica“, *Baština sjeveroistočne Bosne broj 9, 2016. Časopis za baštinu, kulturu-historijsko i prirodno naslijeđe*, Tuzla, 2017.; 9-53
40. STANOJEVIĆ, Stanoje, *Narodna enciklopedija srpsko-hrvatska-slovenačka*, IV. knjiga, Bibliografski zavod, Zagreb, 1929.
41. SULJIĆ, Alija, *Stanovništvo i naselje općine Srebrenica – antropogeografska monografija*, Tuzla, 2011.
42. Svjedočanstvo o stradanju Srebrenice i naroda Podrinja, *Samrtno srebreničko ljeto '95*, Udruženje građana „Žene Srebrenice“-Tuzla, 1998.
43. ŠABOTIĆ, Izet, „Historiografske karakteristike i posebnosti presude Međunarodnog suda pravde u tužbi Republike Bosne i Hercegovine protiv SR Jugoslavije (Srbije i

Crne Gore)“ *Genocid u Bosni i Hercegovini posljedice presude Međunarodnog suda pravde*, ur. Muharem Kreso, Sarajevo 2011, str. 498-518.

44. TEŠANOVIĆ, *Jasmina*, *Škorpioni – dizajn zločina*, V. B. Z., Beograd, 2009.
45. TUĐMAN, Miroslav, *Istina o bosni i Heregovini – Dokumenti 1991-1995.*, Slovo M, Zagreb, 2005.
46. VAJDA, MUNIVRANA Maja, „Međunarodni zločini prema novom Kaznenom zakonu“, *Hrvatski ljetopis za kazneneno pravo i praksu (Zagreb)*, vol 19, broj 2/2012, str.819-842

Izvori s Interneta

1. enciklopedija.hr: *Bratunac*; dostupno na: <http://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=9313> (pristupljeno 11. svibnja 2018.)
2. enciklopedija.hr: *enklava*; dostupno na <http://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=17989> (pristupljeno 10. svibnja 2018.)
3. enciklopedija.hr; *ratni zarobljenici*: dostupno na: <http://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=51955> (pristupljeno 12. svibnja 2018.)
4. .enciklopedija.hr; *Podrinje* <http://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=48940> (pristupljeno 3. svibnja. 2018.)
5. Holocaust Encyclopedia: *Raphael Lemkin* ; dostupno na <https://www.ushmm.org/wlc/en/article.php?ModuleId=10007043> (pristupljeno 24.travnja 2018.)
6. ICTY, *Ažurirani statut Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju*, rujan 2009., dostupno na: http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statute_sept09_bcs.pdf (pristupljeno 28. travnja 2018.)
7. ICTY, *Podaci o predmetu (IT-05-88/2) Zdravko Tolimir* , dostupno na: http://www.icty.org/x/cases/tolimir/cis/bcs/cis_tolimir_bcs.pdf (pristupljeno 7. Svibnja 2018.)
8. ICTY, *Podaci o predmetu (IT-95-5/18) Radovan Karadžić*, dostupno na http://www.icty.org/x/cases/karadzic/cis/bcs/cis_karadzic_bcs.pdf (pristupljeno 7. svibnja 2018.)

9. ICTY, *Podaci o predmetu (IT-98-33) Radislav Krstić*, dostupno na: http://www.icty.org/x/cases/krstic/cis/bcs/cis_krstic_bcs.pdf
(pristupljeno 7. svibnja 2018.)
10. ICTY, *Sažetak presude Pretresnog vijeća Ratku Mladiću*, dostupno na: <http://www.icty.org/x/cases/mladic/tjug/bcs/171122-sazetak-presude-bcs.pdf>
(pristupljeno 30. travnja 2018.)
11. Jutarnji list, „*Počelo prvo suđenje za genocid u Srebrenici pred Sudom BiH*“, <https://www.jutarnji.hr/arhiva/pocelo-prvo-sudenje-za-genocid-u-srebrenici-pred-sudom-bih/3326429/> (pristupljeno 7. svibnja. 2018.)
12. Jutarnji list, *Velika ispovijest ratnog zločinca; Kako je Radovan Karadžić postao dr.Dabić: „Prvo sam se skrivao, a onda sam izašao među ljude“* <https://www.jutarnji.hr/vijesti/svijet/velika-ispovijest-ratnog-zlocinca-kako-je-radovan-karadzic-postao-dr-dabic-prvo-sam-se-skrivao-a-onda-sam-izasao-medu-ljude/5995881/> (pristupljeno 6. svibnja 2018.)
13. Mehanizam za međunarodne kaznene sudove, *Karadžić, Radovan (MICT-13-55)*, dostupno na <http://www.unmict.org/bcs/cases/mict-13-55>
(pristupljeno 7. Svibnja 2018.)
14. TELEGRAM, „*Pokopani su ostaci 71 žrtve genocida u Srebrenici; na komemoraciju nije došao nitko iz srpske vlade*“, dostupno na: <https://www.telegram.hr/politika-kriminal/pokopani-su-ostaci-71-zrtve-genocida-u-srebrenici-na-komemoraciju-nije-dosao-nitko-iz-srpske-vlade/>
(pristupljeno 6. svibnja 2018.)
15. Ujedinjeni narodi, Vijeće sigurnosti, *Rezolucija br.827*, dostupno na: http://www.icty.org/x/file/Legal%20Library/Statute/statut_827_1993_bcs.pdf
(pristupljeno 28. travnja 2018.)